čís 853

Slovutnému pánu profesoru
dru. Albínu Bráfovi
v úctě dokonalé

Dr Henner

O RAKOUSKÝCH ZÁKONECH AMORTISAČNÍCH.

SEPSAL

JUDr. KAMIL HENNER.

V PRAZE.
NÁKLADEM KNIHKUPECTVÍ FR. ŘIVNÁČE.
1892.

O RAKOUSKÝCH ZÁKONECH AMORTISAČNÍCH.

SEPSAL

JUDr. KAMIL HENNER.

I. 50.

PRÁVNICKÁ FAKULTA MASARYKOVY UNIVERSITY V BRNĚ
SEMINÁRNÍ KNIHOVNA

ODKAZ
PROF. ALB. BRÁFA
UNIVERSITĚ MASARYKOVÉ

V PRAZE.
NÁKLADEM KNIHKUPECTVÍ FR. ŘIVNÁČE.
1892.

Veškerá práva vyhrazena.

ÚSTŘEDNÍ KNIHOVNA
PRÁVNICKÉ FAKULTY UJEP
STARÝ FOND
Č. inv.: 033130

Tiskem F. Šimáčka v Praze.

Rozhodnutí c. k. nejvyššího soudu ze dne 1. října 1879 č. 6266 [1]) má za to, že opětně platí v Rakousku církevní zákony amortisační od účinnosti zákona ze dne 7. května 1874 č. 50 ř. z. o zevních právních poměrech církve katolické, neboť praví v důvodech rozsudečních: „Tvrzení žalovaného řádu, že byly amortisační zákony konkordátem zrušeny, a že nebyly více v život uvedeny, vyvracuje se článkem I. a § 31. zák. ze dne 7. května 1874 č. 50 z. ř.“

Rozepře rozsudkem zmíněným konečně rozhodnutá, vyvolána byla různými názory o podmínkách a účincích umoření spořitelní knížky, o právní způsobilosti řeholníků složivších slavné sliby a o otázce související, ve kterém právním poměru se nachází k řádu nějaká osoba třetí, jež od řeholníka něco byla nabyla. Ačkoli různé zásady vyslovené průběhem rozepře této jsou velezajímavy a ačkoli by zasluhovaly, aby opětně bedlivěji zkoušeny byly, přece věta shora vytčená vybízí v první řadě k právnickému prozkoumání; vždyť běží o důležitou otázku zásadní, zdali v Rakousku platí či neplatí amortisační zákony ohledně církve katolické, zdali jinými slovy platí v Rakousku dosud obmezení způsobilosti církevních ústavův a korporací k nabývání jmění v míře té, ve které se byla vyvinula po celá století.

Neváháme naznačiti hned z předu stanovisko své v otázce této, že totiž nesrovnáváme se se zásadou vyslovenou nejvyšším soudem, majíce naopak za to, že dle nynějšího platného práva rakouského není amortisačních zákonův ohledně církve římsko-katolické. Za účelem odůvodnění názoru svého podáváme ve studii této několik příspěvků k nauce o rakouských zákonech amortisačních ohledně církve římsko-katolické, přihlížejíce k hlavním momentům historickým a k příslušným zásadám práva platného. [2])

[1]) Právník 1879, str. 811 nsl.; sbírka Glaser-Unger-Waltherova XVII., č. 7590.

[2]) Co se týče literatury o zákonech amortisačních vůbec, sluší nyní v první řadě poukázati k dílu prof Viléma Kahla Die deutschen Amortisa-

I. Vývoj zákonodárství amortisačního vůbec.

Zjištěno jest porovnáváním vývoje zákonodárství amortisačního v různých zemích,[3]) že se nedají vytknouti souhlasná ustanovení obecně platná, ale že přece zase nedál se různý vývoj onen zcela osamoceně, ani že není ovládán zásadami sobě úplně odporujícími. I v nynějších rakouských zemích českých a německých[4]) amortisační zákony církevní

tionsgesetze (1879); na str. 6—8 (v pozn. 5.) vyznačeny jsou podrobně starší spisy příslušné; k rakouským poměrům přihlíží se v díle tomto potud, pokud toho účel vyžadoval (srovn. zejména § 29.). — K rakouským zákonům amortisačním pilně přihlíží Baernreither v pojednání: Über das Vermögensrecht der geistlichen Orden und ihrer Mitglieder (Allg. österr. Gerichts-Zeitung 1882, ročník 33, číslo 1—11). — Stručné vylíčení stavu zákonodárného v Rakousku až do r. 1813 nachází se u Dollinera: Darstellung des Rechtes geistlicher Personen (1813) §§. 77—81 a až do r. 1845 u Josefa Helferta: Handbuch des Kirchenrechtes (1845) § 121. Srovnati sluší též téhož spisovatele: Von dem Kirchenvermögen und dem Religionsfonde (3. vyd., 1834), § 11. str. 33 nsl., § 16. str. 50 nsl., § 22. str. 74 nsl., a Loberschiner: Das Kirchen-Vermögen (1862) str. 6, 7. — Z české literatury vytknouti sluší Pražákův článek: „Platí-li doposud zákony amortisační" v Právníku 1880, str. 505—516, jakož i článek: „Amortisační zákony" v Ottově Slovníku Naučném II., str. 190, 191. — Některá historická dáta sem příslušící má též Friedberg: Die Gränzen zwischen Staat und Kirche str. 110, 125, 149, 166 a De finium inter ecclesiam et civitatem regundorum iudicio etc. § 7. — O sporu, zdali vhodny nebo nevhodny jsou zákony amortisační, zde nepojednáme, ježto jest všeobecně znám. Na příklad srovnati sluší články: „Amortisation" v Real-Encyklopädie Herzogově a Plittově (1877) a ve Wetzerově a Weltově Kirchenlexikonu (1882); též citované články Pražákovy atd. — O postavení jednotlivých řeholníků v oboru rakouského práva majetkového zde nemluvíme; v ohledu tomto srovnati sluší na př. citované pojednání Baernreitherovo; Singer: Die Behebung der für Ordenspersonen bestehenden Beschränkungen im Commercium mortis causa (1880); dále na př. rozhodnutí c. k. nejvyššího soudu ze dne 31. března 1887 č. 1538 a ze dne 5. dubna 1887 č. 3913 v Archiv für kath. K. R. 58. svazek (1887) str. 326 nsl. a pak rozhodnutí c. k. obchodního soudu pražského ze dne 13. října 1890 uveřejněné Novotným tamtéž 66. svazek (1891) str. 129 nsl.

[3]) O vývoji tomto srovnati sluší hlavně Kahla l. c. str. III. (předmluva) a str. 1—59 (§§ 1. a 2.), ku kterýmžto vývodům zde poukazujeme v první řadě a pro celý vývoj všeobecný.

[4]) Hlavně k těmto zemím přihlížíme, poněvadž vývoj zákonův amortisačních v zemích těchto byl základem k pozdějšímu společnému zákonodárství rakouskému. Království haličské a vladimírské tvoří, jak známo, část rak. mocnářství teprve od l. 1772 a 1846; co se tkne zákonův amortisačních v dřívějším Polsku, srovnati sluší Rittnerovo církevní právo katolické II., str. 173 nsl, kde nejhlavnější ustanovení jsou udána.

braly se sice svým zvláštním směrem, který se však podstatně neliší od vývoje v zemích jiných, jak tomu vůbec jest v Rakousku i co do hlavních směrů vývoje poměru mezi státem a církví.

Reakce života světského a státního oproti mocnému vzrůstání majetku církevního zahájená u větší míře od stol. XIII. zakládá se podstatně i v zemích rakouských na důvodech, na kterých se zakládá ve státech jiných, třebas lze pozorovati odchylky v jednotlivostech.

V obmezování církve u volném nabývání majetkovém spočívá pak vůbec podstata zákonův amortisačních.

Pochopitelno, že církev jako společnost zevně zorganisovaná potřebovala všude též hmotných prostředků měrou stále se stupňující. Právních podmínek k nabývání majetku církvi se nenedostávalo; jak právo římské[5]) a kanonické,[6]) tak i právo německé[7]) a právo platné v zemích českých[8]) uznávalo právní způsobilost církve, církevních ústavů, korporací a nadací k nabývání jmění, pokládajíc je za osoby právnické. Pod ochranou práva světského mohla církev vydatně jmění nabývati, rozmnožovati a udržovati.

Dostačí, poukážeme-li stručně ke způsobům všeobecně známým, kterými podporován byl vzrůst jmění církevního, abychom poznali, jak rychle mohlo bohatství církevní přibývati a vyvolati zášť světských živlův.

V první řadě byli to světští vladaři sami, kteří hojně obdarovávali církevní ústavy v územích svých. Jich příklad byl pak pilně sledován jak velmoži a bohatýry, tak měšťany i lidem venkovským.[9]) Cesty, kterými se dostávalo církvi těchto příjmů, byly různé: darování mezi živými a na případ smrti, dále pořízení učiněná vůlí poslední hlavně pro remedio animarum neb ad pias causas (Seelgeräthe), kterážto jednání ve prospěch církevní podporována byla církví tím, že se zřizování příslušných testamentův a odkazů v každé způsobě při-

[5]) Srov. Schulte: Die juristische Persönlichkeit der katholischen Kirche, ihrer Institute und Stiftungen, sowie deren Erwerbsfähigkeit (1869) § 2.

[6]) Tamtéž § 3.

[7]) Tamtéž § 4.

[8]) Jireček: Slovanské právo v Čechách a na Moravě. Doba druhá (1864), str. 296, 304.

[9]) O dáních a nadáních činěných kostelům a klášterům v Čechách se strany knížat, pánů, vladyk a i sedláků srov. na př. Jirečkovo právě udané dílo str. 282 nsl.; též Čelakovského: O soudní pravomocnosti panovníka a jeho úředníků nad církevními korporacemi a královskými městy v Čechách, v Právníku 1878 str. 118 nsl.

pouštělo, zejména i nezávislým učinilo na formách práva světského, jinak nutných,[10]) a dále tím, že se as od XII. století církevně zapovídalo zřizování posledních pořízení před úřady světskými a doporučovalo sepisování jich před hodnostáři duchovními, a že příslušely věci testamentární vůbec před forum církevní. Oproti této ochraně poskytované církví příliš neváží okolnost, že mnohdy právo světské hájilo nejbližší dědice před zkracováním činěným testamenty ve prospěch církve.[11]) Dále sluší míti na mysli, aby se stálý vzrůst jmění církevního vysvětlil, že ve prospěch církve platily výhodnější zásady o promlčení, vydržení a o navrácení v předešlý stav.[12])

Rozsáhlé immunity církvi odevšad udělované, pak zákazy a kautely předepsané při zcizování církevního majetku[13]) učinily z církve a z jejích

[10]) C. 11 X. de testamentis et ultimis voluntatibus (III., 26).

[11]) Srov. Schulte: Über die Testamenta ad pias causas nach kanonischem Rechte v Zeitschrift für Civilrecht und Process (vydávaném Lindem, Marezollem a Schröterem) N. F. svazek 8. (1851) str. 194 nsl., 196 nsl., 200 nsl.

[12]) Rittner: Církevní právo kat. II., 168.

[13]) V zemích rakouských hojně zákonů vydáno bylo, které stanovily obmezení u volném zcizování církevního majetku; v Čechách na příklad zakazovalo zřízení zemské Vladislavovské z r. 1500 (čl. 457), že žádný konvent nebo klášter „kteráž jest komora královská“ nesmí bez povolení královského ničehož ze svého jmění ani zastaviti, ani prodati, ani dáti, ani směniti, a kdyby přec se tak stalo, nemělo to žádné moci míti. Podobné ustanovení má zřízení zemské Ferdinanda I. z r. 1549 čl. A. 19, Maxmiliana II. z r. 1564 čl. A. 11. Oproti tomu ovšem bylo možno od panského kláštera zcizovati zboží bez povolení královského, když jen pán jako fundátor dal své svolení, čl. 199 zřízení z r. 1500, A. 39 zříz. z r. 1549 a A. 24 zříz. z r. 1564. Obnovené zřízení Ferdinanda I. z r. 1627, čl. A. 25, 26 a Moravské obnovené zřízení 1628 tit. XV. čl. 24 a 25 vytkla za zásadu, že povolení královského zapotřebí jest při zcizení statků příslušících kterémukoli klášteru nebo kostelu. Srov. Čelakovský, O soudní pravomocnosti str. 694, pozn. 92 Srov. též Všehrd IV., 5, 5; IV. 10, 3, a Čelakovského, Codex iuris municipalis I., č. 190, 241, 244, 245, 253, 309 (str. 525, 536, 539), 311 (str. 550), 339; Codex II., č. 72 atd. Dále poukázati sluší k tomu, že v Rakousích všem duchovním osobám a obcím zapovězeno bylo pod neplatností každé zcizení jmění movitého i nemovitého bez zeměpanského konsensu a že jmění přece zcizené opět vráceno býti musilo, a to dle mandátu císaře Ferdinanda I. ze dne 14. dubna 1545 (Cod. Austr. I., lit. G., str. 402) a 31. října 1552 (tamtéž str. 402, 403), císaře Maxmiliana II. ze dne 22. prosince 1567 (Zweite Sammlung der k. k. landesf. Verordnungen u. Gesetze in materiis publico-ecclesiasticis (1782, Praha, str. 213, 214) a 1. července 1568 (tamtéž) a 20. června 1575 (Codex Austr. I., str. 403, 404 lit. G.), císaře Leopolda I. ze dne 27. června 1673 (u Kahla l. c. str. 64, Nr. 2, lit. b.) a ze dne 2. ledna 1681 (cit. Sammlung str. 214), nařízení Josefa II. ze dne 5. října 1782 (č. 88 sb. z. s.) a dekret dvorský ze dne 18. února 1783 (cit. Sammlung str. 254). V ohledu tomto sluší pak poukázati ještě k čl. 30. konkordátu a k ministeriálním nařízením (dle § 51. zákona ze dne 7. května 1874 č. 50 ř. z.) dosud platným ze dne 20. června a 13. července 1860 č. 162 a 175 ř. z. o zcizení a zavazení církevního majetku. Právo k vydávání zákazů zmíněných odvozováno bylo z toho, že jsou zeměpáni supremi ecclesiae fautores et canonum custodes, tudíž že bdíti mají nad tím, by církevní majetek svému vlastnímu účelu nebyl odcizován. Srov. též Baernreither l. c. str. 26, 31; Helfert: Von dem Kirchenvermögen und dem Religionsfonde str. 322 nsl.

ústavův a korporací mrtvé ruce (manus mortuae), které takřka křečovitě držely se toho, co jednou byly zachytily, aniž něčeho vůbec pustiti nesměly.

I tak se stalo, že církev odevšad jsouc podporována hospodářsky zmohutněla a mnohdy převahu obdržela nad živlem světským, aniž byla následkem immunitního svého postavení stižena veřejnými břemeny a dávkami. Výminečné toto postavení církevní záhy bylo pociťováno; i vyvolána byla snaha, by zmohutnění církve stále nepokračovalo.

Reakce proti církevní nadvládě hospodářské jevila se různě, dříve bez určitých cílův a v jednotlivých případech, později soustavně a úsilovně v rukou zákonodárcových, což nastalo ovšem teprve v oněch dobách, kdy moc zeměpanská se vyvíjela, a kdy též nastaly boje o nadvládu mezi státem a církví.

Všeobecně známo bylo, že církev cestou posledního pořízení nabývala nejvíce; vždyť zbožný lid měl za to, že obdařením církve působí pro blaho duševní na věčnosti,[14]) při čemž ovšem i praktický důvod rozhodoval, že každý pořizovatel po čas života mohl ještě míti výhody plynoucí z příslušného majetku. Pročež mnohdy začla reakce proti přespřílišnému nabývání se strany církve tím, že se obmezovala platnosť posledních pořízení sepsaných pouze ve formě církevní, a že se žádaly pro pořízení ad pias causas též ještě formy potřebné dle práva světského, aby tím po případě byl obmezen vliv duchovenstva na mysl testatorovu.[15]) Však častěji a dosti záhy vystoupila reakce zmíněná

[14]) Srov. na př. výrazy: „de salute animae meditantes“, „pro remedio animarum“.

[15]) Na př. budiž uvedeno pořízení datované ve Vídni dne 24. dubna 1289, ve kterém se úzkostlivě šetří též forem tehda požadovaných právem světským u Hormayra, Wien's Geschichte II. sv. (1823), Urkundenbuch str. LXI. nsl., č. LXII.

tím, že moc světská vydávala zákazy, které zabraňují církvi nabývání jmění vůbec, hlavně ale nemovitého na základě jednání činěných mezi živými i na případ smrti.

II. Vývoj zákonodárství amortisačního v zemích českých až do roku 1771.*)

Jako nejstarší zákon amortisační v zemích západních uvádí se pravidelně anglický zákon z r. 1225, vydaný Jindřichem III.[16]).

I v zemích českých as platily již v dobách těchto zásady amortisační, dle kterých nebylo libovůli jednotlivcově ponecháno, aby převésti mohl na církevní ústavy a korporace ze jmění svého cokoli byl právě chtěl. Nemáme sice dosud zajištěných zpráv o zákazu nějakém přímo vydaném ve směru tomto, ale nepřímo plyne to na př. již z listiny krále Václava I., vydané v Praze dne 12. února 1235,[17]) kde král dávaje ke kostelu všech svatých v Litoměřicích desátou část úroku a důchodu z tamějšího soudu povoluje měšťanům, rytířům a jiným obyvatelům litoměřickým, aby mohli z majetku svého věnování činiti tomuto farnímu kostelu: „Praetera ratum habemus et firmum et presenti scripto communimus, si quis civium ibidem, seu miles vel qualiscumque alia persona de suis contulerit facultatibus sive possessionibus ecclesie memorate.“ Neboť proč by bylo dáno zvláštní královské povolení k obdaření kostela, kdyby to bývalo libovolné a nikterakž obmezeno?

Jasněji a přímo již vyplývá zásada světského obmezování církve ve volném nabývání jmění, najmě nemovitého z listiny ze dne 8. června 1278,[18]) kterou Jindřich Smil, Oldřich a Rajmund bratři z Lichtenburku potvrzují a rozmnožují měšťanům svým v Německém Brodě svobody a práva, kterých měšťané dříve s povolením otce jejich Smila a jiných předchůdcův užívali a jež větším dílem r. 1249 král Václav I. a syn jeho Přemysl Otakar potvrdili měšťanům Jihlavským[19]) a všem

*) Na tomto místě vzdáváme uctivé díky panu prof. dr. Jaromíru Čelakovskému za vzácnou ochotu, prokázanou nám při sbírání materiálu sem příslušícího, jakož hlavně za to, že nám laskavě propůjčil k nahlédnutí vývěšné archy pramenův, obsažených v druhém dílu Codex iuris municipalis jakož i rukopis pramenů pro třetí díl téže sbírky.

[16]) Kahl, l. c. str. 12, 13 a poznámka 29 a cit. článek Amortisation ve Wetzerově a Weltově Kirchenlexikonu.

[17]) Čelakovský, Codex iuris municipalis regni Bohemiae II., č. 3.

[18]) Čelakovský, Codex II., č. 23 (lat. a český text); str. 69, 70, 80.

[19]) Jireček, Codex iuris bohemici I., str. 82 nsl.: Jus Iglaviense.

horníkům v království českém usedlým: „Item, chceme, aby žádný které dědictvie k kterému kostelu nedával za spasenie duše své, ale toliko z hotových a z statku movitého svého jeden každý, jakž jemu Buoh vnuknutí dal, za svú duši muože dáti a zpuosobiti,“ tedy zřejmá zápověď, by nesměly libovolně věnovány býti nemovitosti kostelům.

Táž zásada vyplývá z listiny krále Jana Lucemburského ze dne 10. září 1331,[20]) svědčící obci brněnské, kterou pod trestem neplatnosti není duchovenstvu dovoleno, by nabývalo nemovitostí obecních kterýmkoli způsobem: „inhibentes districte, ne per aliquos religiosos quocumque nomine censeantur, bona, que antiquitus ad dictam nostram civitatem pertinere dinoscuntur, emantur vel conparentur quoquo modo, quam empcionem si contra presentem nostram inhibicionem attemptata fuerit, volumus penitus non valere.“

Velice zajímavým zjevem ve vývoji zákonodárství amortisačního v Čechách jest ustanovení obsažené v Majestas Carolina Karla IV. z r. 1348[21]) v rubr. XXXII. „Ne bona fidelium in manus mortuas transferantur“ ne tak svým obsahem, jako více odůvodněním daného zákazu, z kterého pro doby tehdejší jasně vysvítá, že to byly hlavně fiskální ohledy, které přiměly moc světskou k vydání zákonův obmezujících mrtvou ruku; při tom ovšem nevadí, že Majestas Carolina nedosáhla formálné platnosti zákonní, neboť přece svědčí ustanovení ono o názorech tehdejších. Bylo totiž zapovězeno každému, nechť příslušel ku stavu kterémukoli, aby nemohl nižádným způsobem zciziti svých dědin, nalézajících se v království českém, osobám, městům, sborům nebo vůbec rukoum mrtvým, kteréž by samy bezprostředně dle práva nemohly sloužiti a hotovy býti dle královských rozkazův a přikázání, ani ne zciziti dědin osobám, po jichž smrti dědiny ani by nemohly nápadem spadnouti ani býti spravovány královskou komorou nebo královským dvorem. Dědiny pak, které by proti tomuto zákazu byly zcizeny neb o jichž zcizení bylo se pokoušeno, měly obráceny býti do královské komory.

Pozoruhodna jest okolnosť ta, že zde na roveň se kladou co do obmezení způsobilosti nabývací různé právnické osoby světské i duchovní, z čehož jasně vysvítá, že zákon zmíněný namířen nebyl jediné

[20]) Emler, Regesta diplomatica III., č. 1823 str. 711; německý text u Rösslera, Deutsche Rechtsdenkmäler aus Böhmen und Mähren, II. sv. str. 387, č. IX.: K. Johanns Hantfeste über Selgeräte, Besteuerung der Geistlichen u. über Grundbesitz.

[21]) Palackého Archiv český III., str. 115, 116.

proti církevním zřízením, naopak pouze zameziti chtěl možné seslabení finanční síly zemské, což též v úvodě článku zmíněného nepokrytě se doznává, neboť praví se, že není pochyby, že veškerý majetek a veškerá práva poddaných v mezích království českého podrobena jsou královské moci buď přímo buď nepřímo, a že následkem toho držána býti mají ke cti důstojenství královského a k obecnému blahu, aby pro příhodu časů budoucích sloužila k obraně a bezpečenství, aby služby a pomoci královské komoře z těch dědin rostly, ale nikdy nezabynuly.

Řád práva zemského (ordo judicii terrae[22]), pocházející z doby před r. 1350 označuje (v latinském textu) jako starý zvyk v království českém, který též (dle českého textu) pány zemskými a všemi zemany uznáván byl, že nižádný duchovní postavení kteréhokoli nesměl kupovati v české zemi od nikoho žádných dědin, ani dědin daných neb odkázaných přijímati a držeti pro záduší beze zvláštního královského svolení. Kdyby však přece nabytí zmíněné bylo uskutečněno, nemá ani držení ani požívání oněch statků trvati déle než dvě léta, a po dvou letech mají statky nabyté prodány býti zeměnínu, který by mohl sloužiti koruně české a pomocen býti proti nepřátelům; pakli by se tak nestalo, mají dědiny ony připadnouti tomu, kdož je prodal, zůstavil nebo daroval nebo jeho nejbližšímu příbuznému; kdyby však osoby tyto o právo zmíněné se nestaraly, měly by dědiny připadnouti králi.

Třeba doklady právě uvedené nejsou svědectvím o zákonech přímo vydaných, mluví přece jasně o příslušném obyčeji, zachovávaném v zemích českých; ale že skutečně vydán byl za Karla IV. edikt obmezující volné nabývání svobodných nemovitostí se strany církve, ano nabývání toto závislým učiněno bylo na předchozím svolení králově, vysvítá jasně z latinské listiny z r. 1373, chované v pražské universitní knihovně[23]), z níž pro české dějiny právní dvě závažné okolnosti dokázány jsou: jednak že vydán byl zákon amortisační právě řečený a jednak další doklad, že v zemích českých mohlo se již v těchto dobách pouze vkladem do desk zemských nabývati práva vlastnického a jiných věcných práv k svobodným statkům zapsaným v deskách.

---

[22]) Jireček, Codex iuris bohemici II., 2 str. 255 č. 93. § Znamenaj zápověď; lat. § Item nota, quia ab antiqua consuetudine.

[23]) Na listinu tuto upozornil nás laskavě p. prof. Čelakovský; jemu přísluší tudíž priorita.

Pro důležitost tuto klademe sem listinu zmíněnou co do hlavního jejího obsahu:

In nomine domini. Amen. Ego Heynricus dictus Rabsteyn de Rabinsteyn ad universorum tam praesentium quam futurorum hominum reduco noticiam publice declarando, quod cum Reverendus et venerabilis vir dominus Ulricus praepositus monasterii Chotycsschowicensis de me tamquam fideliori consanguineo certam et indubiam habens fiduciam michi suas et sui monasterii pecunias videlicet septingentas et quadraginta sexagenas grossorum pragensium porrexit et ad manus fideles pro empcione aliquorum bonorum sibi in suo monasterio predicto incorporandorum et hereditarie appropriandorum commisit formidans personaliter sibi ac sue ecclesie hereditates et bona emere propter edictum et inhibicionem serenissimi principis domini Karoli imperatoris et regis Bohemie in regno Bohemie factam, videlicet ne praelati et alii quocumque modo quicunque religiosi bona nobilium absque licencia speciali ipsius Imperatoris et regis Boemie compararc audeant vel praesumant: Ego predictus Heynricus dictus Rabstein curam et sollertem sollicitudinem gerens de dicto domino Ulrico praeposito pro anime mee antydoto ob fidem suam in me ardenter defixam ac eciam propter perfectum et commune bonum predicti monasterii accedente ad hoc consilio oportuno domini Hermani fratris mei de Zhorcz atque Sczedra et Hermanj de Jerzen atque de Netztyn fratris dicti praepositi et plurimorum meorum et domini praepositi amicorum et fautorum emi et comparavi tytulo perpetue et hereditarie emptionis licet nomine meo non tamen michi de re sed dicto domino praeposito et suo Chotycssovicensi monasterio pro monasterii pecuniis villam dictam Hrobczycz cum universis bonis et pertinentiis... et specialiter viginti laneos silvarum in monte qui vocatur Wyssoka vicinius et propinquius opido Dobrzan adiacentes, predictam villam Hrobczycz ut predicitur cum omnibus iuribus, pertinenciis et libertatibus et predictis silvis in Wyssoka intabulando et Prage in tabulis terre predictis Hermano de Zhorcz et Hermano de Jerzen acticando. Et nos iamdicti Heynricus Rabsteyn, Hermanus de Zhorcz et Hermanus de Jerzen profitemur publice recognoscendo predictam villam Hrobczycz cum omnibus libertatibus, bonis et pertinenciis suprafatis et silvis in Wyssoka emptam fore ac comparatam venerabili viro domino Ulrico praeposito monasterii Cho-

tycssowicensis amico meo pro suis et sui monasterii pecuniis et nobis per ipsum ad defensionem et gubernationem commissam tamdiu quamdiu sue et suorum successorum gratie videbitur expedire et promittimus bona fide ymo sub fidei ac honoris nostri obtentu et sub pena incursionis perfidie et periurii sepedictam Villam Hrobczycz cum omnibus bonis et pertinenciis suprascriptis et silvis in Wyssoka dicto domino praeposito, suo monasterio et suis successoribus ad ipsius seu ipsorum requisicionem sponte et absque omni admissione subterfugii occasionis, fraudis, doli, contradiccionis et malicie in manus ipsius seu ipsorum resignare et libere condescendere et cedere de eadem, quia nil iuris, iurisdictionis, proprietatis, possessionis, condiccionis seu regiminis ibidem competit nobis seu nostris heredibus sed generaliter omnia scilicet villa Hrobczycz .... ad sepedictum dominum virum Ulricum praepositum monasterium suum et ipsius successores legittime imperpetuum et hereditarie noscuntur pertinere. In quorum omnium evidens testimonium sigilla nostra videlicet Heynrici dicti Rabsteyn de Rabinsteyn, Hermani de Zhorcz atque de Sczedra et Hermani de Jerzen atque de Netztyn presentibus de nostra certa scientia sunt appensa.

Datum in crastino circumcisionis domini octava sancti Stephani prothomartyris anno domini 1373.

Z listiny této též na jevo jde, jak v tehdejších dobách obcházeny byly zákony amortisační: nemohl-li na př. volně nabývati klášter svým jménem a obával-li se, že by se mu nedostalo nutného povolení královského k nabytí nějaké nemovitosti, nechávali přátelé představených klášterních, jimž podobný zákaz nevadil, nemovitosti na sebe převáděti a zavazovali se zvláštními smlouvami písemnými, že nemovitosti ony dle přání kláštera spravovati budou.

Že nemovitosti vůbec za Karla IV. nemohly bez zvláštního povolení královského převáděny býti na mrtvé ruce, a že při tom rozhodovaly finanční ohledy, hlavně obava, že finanční síla země k vůli mnohým immunitám církevním seslabena by býti mohla, tomu na doklad uvádíme ještě toto:

Dne 16. října r. 1359 vydal Karel IV.[24]) na žádost měšťanů chebských nařízení, že kdo chce něco darovati n e b o d k á z a t i duchovním lidem neboli ku spáse své duše, tak činiti má na penězích, na movitostech aneb zápisem úroků na zboží dědičném, ale v tomto případě že budou lidé duchovní povinni, aby během roku nabídli dě-

[24]) Č e l a k o v s k ý, Codex II., č. 383.

dicům, a není-li těch radě chebské, aby sprostili zboží závady zapsané a to za přiměřený peníz, a výslovně se podotýká: „wanne wir ernstlich meinen und wellen, daz sulche erb und eygen wieder in weltliche hant sullen erben und geuallen."

Ale nejen nabývání lukrativné bylo listem tímto stíženo, nýbrž i onerosní nabývání nemovitostí se strany duchovních osob, neboť každé takové jednání právní, zejména koupě, mělo bez povolení královského býti ničímž: „daz sie (getrewen und undirtanen, die in der stat zu Egir und in dem Egirland gesezzen sind) fürbasmer allen werltlichen pfaffen und allen geistlichen leuten, wie die genant sint, allirley ewigir gülde, czinse, erbe und eygen, worauf oder wo die gelegen sint, odir wie man die mit besundirn worten genennen mag, in der egenanten stat zu Egir und in dem Egirlande in d h e i n e weis sullen verkeuffen; gescheh es abir darübir, so sal ez wedir kraft noch macht haben noch gewinnen."

A jako důvod nařízení tohoto výslovně se udává: „wie das uns in unser stat zu Egir dienste in vergangen zeiten merklich abgegangen sint und in künftigen zeiten merklichir abgegangen mügen douon, daz man beide wertlichen pfaffen und geistlichen leuten erb und eygen gibt und schaffet."

I v privilegiu, které dal císař Karel IV. dne 4. srpna 1366 měšťanům Velikého města pražského,[25]) aby mohli kupovati sobě a prodávati zboží pozemská, a kdyby umřeli bez poručenství a bez dědiců přirozených, aby veškerý jich majetek spadl na nejbližší příbuzné mužského nebo ženského pohlaví, výslovně zakazuje se ale prodej zmíněného zboží duchovním: „auzgenomen der pfaffeheit, den sie sulche guete nicht vorkaufen suellen." List tento potvrzen byl císařem Sigmundem v Praze dne 26. srpna 1436.[26])

Privilegium podobné uděleno bylo též měšťanům Hory Kutné císařem Karlem IV. ze dne 13. prosince 1371[27]), kde totéž obmezení prodeje k rukoum mrtvým vytknuto jest: „že všickni měšťané i jich dědicové, náměstkové potomní a budúcí, věčně forberky, dědictvie zvláštnie, dědiny svobodné, platy, úroky, seděnie s dvory poplužními

[25]) Č e l a k o v s k ý, Codex I., č. 87, německý text a český pozdější překlad, který ovšem podává nesprávně shora citované místo.

[26]) Tamtéž, str. 143 pozn.

[27]) Č e l a k o v s k ý, Codex II., č. 449 (německý text a český pozdější překlad). Obsaženo v Konfirmaci privilegií Kutnohorských krále Ladislava v Praze 15. června 1454.

na zemi sobě svobodně kupovati mohú a ta jistá zbožie zase prodávati tolikrát, kolikrát by jim toho bylo potřebie, komuž by se jim kolivěk líbilo, v městě i na zemi, vymieňujíce kromě kněžím a duchovním lidem takových zboží prodávati zase nemají."

Těmiže zásadami ovládány jsou výsady Karlem IV. dané v Praze dne 19. září 1372 a to měšťanům a obyvatelům Menšího města pražského [28]), pak měšťanům a obyvatelům všech ostatních královských měst kromě Starého a Nového města pražského a Kutné Hory [29]).

Výsady tyto namnoze potvrzeny byly též králem Václavem listinami datovanými v Praze dne 20. října 1372 [30]) a Ferdinandem I. dne 24. září 1547. [31])

Výsady udělené dávaly kromě jiného právo měšťanům a obyvatelům trpícím berněmi a obecními pomůckami s městy zmíněnými, aby směli volně nakládati s majetkem svým, nalézajícím se ve městě i mimo město a to jak po čas života, tak i na případ smrti, ale výslovně obmezují práva tato na osoby světské, z čehož s nutností vyplývá, že volnosť v právních jednáních s ústavy a osobami duchovními uznána nebyla, naopak že zmíněná shora obmezení na dále platila; praví se zde: „... aby nyní i potomně všickni i jeden každý měšťané neb obyvatelé dotčeného města... a jeden každý z nich, dědicové a potomci jich věčně svobodné mohli všecka i jedna každá jmění, dědictví, vlastní, forberky, dědiny, úroky, platy neb důchody, domy a svá zboží mohovitá i nemohovitá, na jakýchž by koli věcech byly, v městě a ven z již dotčeného města... neb jinde, kdežkoli ty by ležely, jakýmiž by také koli jmény vyznamenány býti mohly, komuž kolivěk, světskému toliko člověku neb osobě (cuicunque seculari dumtaxat homini seu persone) prodati,

[28]) Čelakovský, Codex I., č. 92.

[29]) Čelakovský, Codex II., č. 466—490.

[30]) Čelakovský, Codex I., č. 93 a Codex II., č. 491—513. Potvrzení Václavova neopakují sice výslovně řečená obmezení stran rukou mrtvých; avšak okolnosť tato ničehož nedokazuje, neboť výslovně se podotýká, že běží pouze o stvrzení privilegií Karlových, kteréž se i téhož roku stalo, ve kterém vydána byla privilegia tato.

[31]) Výsady stvrzené Ferdinandem I. naznačeny jsou u Čelakovského hvězdičkou. Co se dalších stvrzení privilegií těchto týká, srovnati sluší jednak poznámky u čísel shora v Codexu naznačených, jednak Čelakovského Právo odúmrtné k statkům zpupným v Čechách (1882, zvláštní otisk z Právníku) str. 28, 32, 36, 40—42, 45.

odkázati, dáti, kšaftovati a vedle úmyslu své vuole říditi právem dědičným k obsedění vedle práv, návyklostí a obyčejuov téhož města... až posavad od starodávního času zachovalých.[32])

Že i v tehdejších dobách již přihlíželi k ustanovením ve smyslu zde naznačeném, jasně vyplývá z událostí, které se sběhly r. 1579 a 1580.[33]) Císař Rudolf II. rozkázal totiž r. 1579 Lounským, aby vydali abatyši kláštera tejneckého sto kop gr. m., jež soused jich Václav Brož odkázal tetě své Dorotě, kteráž žila od dětinství v témž klášteře tejneckém, do kteréhož pak též jako řeholnice byla přijata. Lounští však rozkazu tomuto podvoliti se nechtěli, poukazujíce k privilegiu shora řečenému; teprve učinili tak, když jim Rudolf dal 6. května r. 1580 revers, že vydání nařízené privilegiu jejich nikterakž nebude závadou, ježto částka řečená byla Dorotě odkázána dříve, než přijata byla jako řeholnice.

Zásadám shora vytknutým zcela pak odpovídá, že ani nabytí nových statků výměnou nebylo volno církevním ústavům a korporacím, nehledě ovšem ani k tomu, že výměna jako způsob zcizovací dovolena nebyla vzhledem k zákazu volného zcizování statků církevních.

Na příklad dává král Václav IV. listinou vydanou v Praze dne 17. prosince 1383 [34]) svolení k tomu, by pozemky farnímu kostelu v Budějovicích věnované vyměněny byly za jiné pozemky, náležející dosud faráři Bohuňkovi a přiměřené k obci budějovické, a by z těchto nových pozemků zádušních nedávaly se k obci žádné platy ani dávky.

A 22. října 1387 [34]) potvrzuje král Václav zřízení nového oltáře p. Marie ve farním kostele města Pelhřimova, jakož i nadání k němu učiněné Buňkem, rychtářem města Pelhřimova a Ondřejem ze Lhoty, z nichž onen odkázal roční úrok osmi kop ze vsi Dobré Vody na vydržování kněze při oltáři řečeném a tento dvě kopy ze dvou lánů ve vsi Holokově (Vokově).

Dobrým dokladem pro poměry amortisační za krále Václava IV. jest čl. X.[35]) v Acta in Curia Romana Johannis a Genzenstein, Archi-

[32]) Dle českého překladu otištěného u privilegia litoměřického, l. c. číslo 447; originály jsou psány latinsky.

[33]) Čelakovský, Codex II., str. 661, pozn.

[34]) Čelakovský, Codex III. (v manuskriptu ještě bez čísla).

[35]) Pelzel, Lebensgeschichte des Römischen u. Böhmischen Königs Wenzel, část I. (1788), Urkundenbuch str. 145 nsl., č. CXVI.

episcopi Pragensis (Jana z Jenšteina) z r. 1393, který potírá zásady amortisační, dle nichž se tehda řídili, řka: „Item per nonnullos, nescimus qua auctoritate probibetur, et voce preconia proclamatur, quod Ecclesie et Monasterio nihil vendant, etiam ad vitam, et si contrarium huius fit; vel etiam dudum factum est, antequam forte de mandato huius erat cogitatum, hac occasione bona sic vendita tam Ecclesiis et Monasteriis, quam personis ementibus quasi iure perdita auferuntur, cum tamen tales venditiones nec Ecclesiis nec Monasteriis aliquo iure canonico vel civili prohibeantur.“

Oproti tak zřejmým svědectvím shora udaným ovšem nedokazuje ničehož tvrzení, že prodej nemovitostí zapovězen není k rukoum církevních institutův ani právem církevním, ani právem civilním, vždyť jednak zákazy volného zcizování k rukoum mrtvým jsou v zemích českých dle nástinu podaného velice staré, jednak ovšem nesmí se zapomenouti, že acta řečená jsou spisem úplně strannickým, který všechno mlčením pomíjel, co bylo ve prospěch strany protivné.[36]) Ze spisu toho ale patrno jest, že propadává statek, který bez povolení krále k rukoum mrtvým byl zcizen.

Pročež pochopíme úplně, když král Václav IV. při svém povšechném stvrzení práv a svobod purkmistrům, radám i všem obcím Menšího a Nového města pražského, jakož i všem městům královským z června 1405[37]) vytýká mezi vinami královskými (rugae regales): Item wer erbe, eygen adir czinse der pfaffheit geeignet hat an unsern willen.[38]) (Ktožby z svého vlastnieho dědictvie kněžím dal bez povolení královské milosti.)

Doby husitské byly pak zákonodárství amortisačnímu jen na prospěch.[39]) Známo jest učení Husovo, že duchovenstvo nemá vládnouti zbožím světským a že má podrobeno býti zákonům a soudům světským.

---

[36]) Palackého Dějiny II., 2, str. 281, pozn. 376.

[37]) Čelakovský, Codex I., č. 122 (s překladem českým a latinským).

[38]) Další příklady příslušného povolení královského, běželo-li o nabytí majetku se strany církve a to z doby Václava IV. uvádí Pelzel l. c. 1. sv., str. 150, 152 (r. 1384), 163, 166 (r. 1385), 199 (r. 1388), 227 (r. 1390) a pak Čelakovský, Codex III. na př. listiny vydané v Praze dne 4. srpna 1408 a 25. června 1417.

[39]) Čelakovský, O soudní pravomocnosti v Právníku 1878 str. 450 nsl., 693 nsl.

Třetí ze známých čtyř artikul pražských z r. 1420 zněl pak:[40]) „že mnozí kněžie a mnišie světským právem panují nad velikým zbožím tělesným proti přikázání Kristovu a na překazu svému úřadu kněžskému a k veliké škodě pánóm stavu světského: aby takovým kněžím to neřádné panovánie odjato a stanoveno bylo, a aby podlé evangelium nám příkladně živi byli a navedeni byli k stavu Kristovu a apoštolskému.“

Při vyjednávání s posly sboru basilejského o sporných věcech vzata též na přetřes otázka, kdo vlastníkem jest zboží církevního („u kohoby bylo panovánie zboží kostelních?“). Kompaktáta uzavřená r. 1436[41]) přijala pak úmluvy učiněné s posly sboru basilejského v Praze na sněmu Svatomartinském r. 1433,[42]) z nichž článek 8. cedule A[43]) stanovil, „že duchovní lidé zbožím kostelním, kteréhož jsú vladaři, mají věrně vládnúti vedle svatých otcóv spasitedlných ustanovenie, a ta zbožie kostelnie od jiných nespravedlivě nemají býti držána aneb osobena.“

Čl. 8. a 9. cedule C[44]) vyřkly pak sice, že Čechové drží: „že panovánie zboží kostelních jest u Krista, a prelátové a jiní duchovní jsú řádní úředníci ku podobenství obránci, ale většie mají moc neboli úřad, než obránce“ a „že kněžie anebo muži duchovní zbožie časných kostelních jsú vladaři a ne páni, obyčejem mluvenie písma, svatých doktorów a práv duchovních.“ Ale sporná otázka tím rozhodnuta nebyla, neboť článek 9. ponechal volnost v příčině této, an praví: „... poněvadž svatá práva duchovnie a svatí doktorové tak mluvie: zboží kostelnie, věci kostelnie, statkové kostelnie, a mezi doktory rozličnì jsú dómyslové, u kohoby bylo těch zboží panovánie, ... k nižádnému z těch dómyslóv nemienie nižádního tisknuti, aniž také kterého z těch dómyslóv zavrci, ale buď každému svobodu, ten kterýž že jemu bude zdáti lepší, duovodně držeti.“

Ale tato volnost ponechaná v otázce, kdo jest vlastníkem jmění církevního, právě umožnila, že v Čechách nyní na dále drženo se bylo zásady ovšem nikterakž nové, že jmění církevní jest „královskou komorou“ čili „královstvím“,[45]) zásady, která výrazu došla též v usta-

---

[40]) Palackého Dějiny III., 1, str. 343.

[41]) Archiv český III., 442 nsl.

[42]) Tamtéž III., 398 nsl.

[43]) Tamtéž str. 402, 403.

[44]) Tamtéž str. 410, 411.

[45]) Čelakovský, O soudní pravomocnosti, l. c. str. 694.

noveních zřízení zemských shora již citovaných[46]) a to v čl. 457 zříz. Vladislavovského („... konvent neb klášter, kteráž jest komora královská"), pak v čl. A 19 zřízení z r. 1549 („konvent nebo klášter a všelijaké duchovenství, který jest komora královská") a v A 11 zřízení z r. 1564.

Zásadu tuto ovšem ale již nepřijalo obnovené zřízení zemské z r. 1627 následkem změněných poměrů mezi státem a církví,[47]) čehož dokladem jsou reskripty Ferdinanda II. ze dne 19. července a 22. srpna 1628,[48]) v nichž se výslovně praví (čl. 2.): „auf dasz es nicht das Ansehen (hätte), als wann wir sie für unsere Cammer-Güter hielten" a „damit nicht gesagt werden möge, dasz Wir solche geistliche Güter vor Unsere Cammer-Güter halten und geniessen thäten."

Názor, že církevní jmění jest komorou královskou, jest v amortisačním zákonodárství našem potud významným, že žádné změny v kmenové podstatě jmění tohoto nemohly nastati bez vůle královské, ani beze zřejmého povolení královského, zásada, která sama o sobě by byla postačila k zamezení přespřílišného vzrůstu jmění církevního, jehož správcem a požívatelem duchovenstvo bylo; ale vedle této všeobecné zásady máme jako dříve tak i později zvláštní doklady o zachovávání amortisačních předpisův.

Na příklad uvádíme mocný list Sigmundův ze dne 7. března 1437,[49]) kterým zmocňuje hofmistra Hynka Ptáčka z Pirkštejna, aby mohl volně nakládati svým majetkem, jak po čas života tak i na případ smrti bez každého obmezení: ... „quatenus ipse universa et singula bona mobilia et immobilia ... dare, donare, assignare et legare in vita seu in morte possit et valeat cuicunque vel quibuscunque personis tam spiritualibus quam secularibus et de ipsis disponere, prout sibi melius et utilius visum fuerit expedire" ... List tento jest důkazem, že beze zvláštního svolení královského ono neobmezené nakládání jměním, zejména ve prospěch církevní nebylo by po právu možným.

[46]) Srov. pozn. 13.

[47]) Čelakovský, O soudní pravomocnosti, str. 694, 775.

[48]) Weingarten, Codex Ferd.-Leop.-Jos.-Carolinus, str. 140, číslo 33 a str. 141 č. 34.

[49]) Otištěn u Čelakovského, O domácích a cizích registrech (1890), str. 5, pozn. 2.

Zřejmých dokladův o stavu amortisačním v zemích českých podávají M. Viktorina ze Všehrd o právích země české knihy devatery,[50]) dopsané r. 1499. Hlavnější svědectví sem spadající jsou tato:

„Duchovní dědiny ani platy na krále za odúmrť nepřipadají." (I, 3. O súdu dvorském 15.) „Jedenkaždý člověk, kteréhož by koli řádu byl, panského, zemanského, městského nebo sedlského, dědictvie nebo plat na zemi maje, móž jej dáti, komuž se jemu zdá a líbí, beze všie všech lidí překážky, a to dskami nebo listem, jestli že má mocný list od krále; kromě duchovních osob (to jest kněží a mnichóv, klášteróv a kostelóv), kterýmž žádný nic ani dskami, ani listem, ani kšaftem dědičného dáti nemóže bez povolenie královského. Ale tomu rozuměj, jestli že by kto chtěl dáti knězi k záduší a k věčnosti k kostelu, k kaple, k oltáři nebo k klášteru, toho bez povolenie královského nemóž učiniti. Než chtělli by kto knězi samému, ne k záduší dáti a ten kněz byl by řádu zemanského: tím obyčejem knězi i mnichu móž každý své dědictví dáti." (VI., 22. O dání dědictvie nebo platu a nadání [1, 2]).

Kniha VI. titul 24. obsahuje pak ještě „zpósob nadánie k kostelu neb k jakémužkoli záduší."[51])

Titul o kupujíciem (IV, 5) jasné zásady již vytknuté ještě doplňuje (čl. 4.): „Též také žádnému kostelu, žádnému klášteru, kaple, oltáři, špitálu a na konec žádnému záduší, žádné obci, kolleji, škole nemá ve dsky nic kladeno býti, item žádnému cizozemci, leč by k tomu ke všemu KMsti povolenie dáno bylo a relátor od JMsti ke dskám zvláště na to vyslán byl. A to povolenie KMsti hned při tom ve dsky kladení i s poslem od JMsti na to (kterýž slove relátor) vyslaným má býti zapsáno; (i následuje spůsob zápisu).[52])

Čl. 16. téhož titulu dodává pak ještě: „A cožkoli o kupujíciem a prodávajíciem při trhu jest povědieno, to též při zápisu, při zástavě a při jiných ve dsky kladeniech k těm podobných ve všech artikuliech a článcích kromě samé zprávy má zachováno býti.[53])

[50]) Dle vydání Jirečkova (1874).

[51]) Srov. VII., 6: Kde má státi „dědicóm" v zápisu, a kde nic (1—4).

[52]) Srov. též čl. 5 a 8 l. c.

[53]) Srov. též VIII., 41 Od nadánie. Od dánie (co se při kladení v desky béře).

Zásady Všehrdem vytknuté jsou úplně jasné i odpovídají zcela vývoji námi dosud stopovanému.

I pak zřízení zemská z r. 1500, 1530, 1549 a 1564 zaujímají totéž stanovisko, které jsme dosud v zemích českých shledali ve příčině zákonův amortisačních. Shora jsme poukázali již k tomu, že ve zřízeních těchto k výrazu přišel názor, že jmění církevní jest královskou komorou, čímž královského svolení zapotřebí bylo ku změnám ve jmění tomto. I vytkl článek 99. zřízení z r. 1500 důsledně za pravidlo: „wšecka dánie krále JMti neb jakéžkoli milosti od krále JMti k duchowenství, k kosteluom, k klášteróm, k oltářóm, k kaplanství i každému duchowenství, k obci, ty wěci se do žádných desk bez relatora od JMti králowské nekladau“...

Zásadu tuto opakovaly článek 97 zřízení z r. 1530, G 3 zřízení z r. 1549 a A 31 zřízení z r. 1564.

Zásadu, že nutně míti musí církev svolení královské k nabývání nového jmění, vytkly nad to ještě nepřímo články E 40 zřízení z r. 1549 a D 42 z r. 1564 slovy: „Kteráž by koli duchovenství, nebo mistři a kollegiati měli platy komorní nebo vsi a jiné statky sobě s povolením krále JMti od kohož koli nadané .... že takové věci a statky nadané, jakéžkoli promlčeti se nemají“....

Táž zásada plyne pro doby předchozí ze sněmovního usnešení o napravení pohořelých desk zemských ze dne 5. prosince 1541[54]) a to ze slov: „Item, což se pak všelijakých statkuov zápisných a duchovních ve dsky zemské na relací a povolení J. M. Kr. zapsaných dotýče .... sobě zase dskami bez zvláštní relací J. M. Kr. stvrditi bude moci“....[55])

Že i v praxi k ustanovením shora vytknutým přihlíželi ve smyslu vyloženém, plyne na příklad z toho, že dne 24. ledna 1582[56]) Rudolf II. k tomu svoluje, aby abatyše kláštera sv. Jiří prodati směla kus místa od kláštera za 1000 kop k domu zemskému nejvyššího písařství, ale s tou výminkou, že za peníz utržený jiné grunty koupeny budou, i nařizuje Jiřímu z Martinic a Janovi Vchynskému ze Vchynic, aby smlouvu takovou do desk zemských zapsati dali.

I obnovené zřízení zemské z r. 1627 zásadně odchylných ustanovení nemá; neopakuje sice již zásadu, že statky duchovní jsou komorou královskou, ale v článku J 5 vytýká podobně, jako zřízení shora zmíněná: .... „že ani do desk zemských neb dvorských žádná královská buďto Naše nebo budaucích králův milost nebo dání k kostelům, oltářům, nebo k kaplanství anebo k duchovenství nebo obci, ... vložiti a zapsati se nemůže; leč by to bylo, žeby na takovau královskau milost a dání pořádná relací .... skrze jednoho od Nás nebo budaucích králův k tomu nařízeného relatora ke dskám zemským nebo dvorským tak a na ten všechen spůsob nebo formu, jakž svrchu oznámeno jest, učiněna byla.“

[54]) Sněmy české I., č. 294, str. 524.

[55]) Srov. též D. 50 zřízení z r. 1564.

[56]) Sněmy české VI., str. 155, č. 102.

Že ustanovení tato skutečně vztahovala se k nabývání svobodných statků, které se pravidelně do desk zemských zapisovaly, patrno jest z reskriptu Ferdinanda II. ze dne 19. července 1628;[57]) neboť k žádosti stavu duchovního, by dovolen byl zápis duchovních statků do desk zemských bez relace královské, odpověděno bylo: .... dasz hinführo die geistlichen Güter, wann dieselben entweder von den Geistlichen erkaufft oder sonst an sie kommen oder auch auf vorhergehende Canonische Requisita verwendet werden, der Land-Tafel eingeschrieben werden mögen, doch also und dergestalt, dasz sonsten alles dasjenige, so in unserer neuen Landes-Ordnung deszwegen versehen, in acht genommen, und allezeit ein gewisser Schein, dasz die Alienation der Geistlichen Güter mit Unserem u. Unsern Nachkommen Consens geschehen, bey der Land-Tafel vorgewiesen werde.“

Totéž pak vyslovuje podobně ještě reskript Ferdinanda II. ze dne 22. srpna 1628[58]) (čl. 1).

Nyní, když jsme dospěli k obnovenému zřízení zemskému, tvořícímu v dějinách práva českého tak důležité rozhraní, chceme stručně vyložiti, zda-li nabývání majetku církvi v dobách předchozích volno bylo cestou posledních pořízení, o nichž jsme se dosud jen málo zmínili, a sice jen tenkráte, když příslušné předpisy téměř v těchže větách mluvili o jednáních inter vivos a mortis causa.

Vzhledem k otázce naší rozhodnými jsou doby od stol. XIII. počínajíc.

Dle práva zemského[59]) platilo v 13. stol. právo dědičné na zemanských statcích svobodných pouze v rodině, v níž z předků

[57]) Weingarten, l. c.; srov. pozn. 48.

[58]) Srov. pozn. 48.

[59]) Jireček, Slovanské právo (Doba druhá) str. 278 nsl.; Čelakovský, Právo odúmrtné str. 2 nsl.

přecházelo jmění na přirozené potomky; žádný člen rodiny nebyl oprávněn, by svobodně nakládal se jměním, ježto bylo společné a nedílné. Jen výjimečně povolovali panovníci jednotlivcům zasloužilým, že smějí učiniti poslední pořízení, což se stávalo pravidelně jen tenkrát, neměli-li potomkův.[60]) Obyčej zemský tudíž tvořil sám přirozený zákon amortisační, neboť bez svolení panovníkova poslední pořízení nebylo možným.

Majestas Carolina má pak ve článku LIX.[61]) de alienandis hereditatibus ustanovení, že držitelé statků svobodných na případ smrti činiti mohou pořízení pouze na soudě zemském a se svolením královým, i výslovně dodává týž článek, že jinaký způsob pořízení neplatným a ničímž jest; naopak že statek onen královské komoře propadá: „Jiné pak dědictwie kterékoli na smrti .... i jinak žádným obyčejem mimo řád slawný předepsaný by bylo dáno aneb kterak pójčeno kterýmžkoli osobám, zboruom neb městuom duchownim neb swětským, obecným neb zwláštným: takowá pójčenie neb wzdánie jim nynie i potom úplně rušiece a zhazujíc, tiemto právem chcme, aby wědieno bylo, že jsú našemu měšci poručena."

Třeba kodifikace tato nedosáhla zákonní platnosti, přece jen svědčí o poměrech tehdejších.[62])

Jasného svědectví podává v této věci Všehrd ve shora již citovaném titulu o dání dědictvie nebo platu a nadání (VI, 22, 1), pak též v titulu o relátořiech a relaciech ke dskám (IV, 10, 3): „Kšaft žádný městu žádnému, kromě Pražanóm, ani měščenínu dědictvie, ani co jiného, též jako dědinníkóm a sedlákóm ve dsky nemóž bez povolenie královského a bez relátora zvláštnieho kladeno býti. A též klášteru, kostelu, kaple, mnichóm, kněžiem, kanovníkóm, oltářníkóm a krátce k žádnému záduší, k žádnému špitálu."

Upozorniti sluší též zde k titulu o kupujíciem (IV, 5, 4), kde se mluví o kšaftech pražských: „Toto však při tom má vědieno býti, jakož kšaftové pražští, kteréž Pražáci o svobodném dědictví svém dělají ve dsky se kladú, když dvá z konšelóv ke dskám s těmi kšafty od celé rady přijdú a seznají o kšaftu, že jest řádně a spravedlivě přišlý, jestliže v tom kšaftu Pražák nebo měščenín Starého nebo Nového města pražského, co k kostelu, klášteru, kolleji, škole, oltáři, kaple nebo špitálu nebo jinak na záduše a chudým odkáže, to se vedsky klade bez povolenie královského."[a] I dodává Všehrd: „A jest za mého úřadu pilně po starých dskách vyhledáno, že se jest to za starých dálo i za potomniech."

Výjimku zde uvedenou, že měštěnínové Starého nebo Nového města pražského bez povolení královského odkazovati mohou k rukoum mrtvým, lze vyložiti tím, že shora udané privileje Karla IV. ze dne 19. září 1372 vztahovaly se ku všem městům královským právě kromě Starého a Nového města pražského (a Kutné Hory), následkem čehož obmezení co do odkazů k mrtvým rukoum v privilegiu onom obsažené též se nevztahovalo na města tato. 27. října 1504 obdrželo Nové město pražské ještě od krále Vladislava kromě jiných výsad i tu, že každý měšťan a obyvatel mohl o veškerém majetku svém kšaftovati před konšely, což mělo míti tutéž moc, jakoby pořízení zapsáno a utvrzeno bylo dskami zemskými.[63])

Třeba pak uznáním dědičného[64]) práva dílných příbuzných začala se drobiti nedílnosť dřívějších společných rodinných statků, přece platila nadále zásada, že kšaftovati lze o statcích svobodných jen deskami zemskými nebo na základě mocného listu královského, čímž nabývání jmění se strany církevních ústavů při jednáních mortis causa učiněných závislým bylo na předchozím svolení králově. Toho důkazem jsou na př. články 185, 186, 189 a 190 zřízení z r. 1500, F 1 a nsl. o kšaftech a zápisech nápadních zřízení z r. 1549 a J 42 a nsl. zřízení z roku 1564, jakož i slova článku O 3 obnoveného zřízení zemského: „A jakož prvotně když kdo dskami zemskými kšaftovati nechtěl, tehdy musel sobě list mocný královský vyjednati, aby o statku svém a věcech jemu náležejících říditi a kšaftovati mohl, a krom toho listu žádného kšaftu leč dskami zemskými činiti moci neměl."

Ovšem změna nastala za Ferdinanda I. v roku neznámém[65]) ohledně věcí movitých, čemuž svědčí článek F 5 zřízení zemského z r. 1549 i. f.: „Než hotové peníze, klénoty, svrchky, nábytky, to každý muože odkázati buď listem pod pečetí svou, aneb austně, podlé

[a]) Čelakovský, Právo odúmrtné str. 26, 27.

[60]) Čelakovský, Právo odúmrtné 3 a pozn. 5 (příklady).

[61]) Archiv český III., str. 138, 139; Čelakovský, Právo odúmrtné str. 7.

[62]) Jak ustanovení shora řečená obcházena byla, o tom srov. Čelakovský, Právo odúmrtné str. 9 nsl. (spolky a „zápis s místem").

[63]) Čelakovský, Právo odúmrtné str. 26, 27.

[64]) Čelakovský, Právo odúmrtné str. 11. (Majestát Vladislavův z r. 1497.)

[65]) Tamtéž str. 12.

vuole své," což vysloveno též v článku F 6 i. f., s nimiž pak souhlasí články I 46 a 47 zřízení z r. 1564.

Zásady zde vytknuté platily pak napořád až do obnoveného zřízení zemského z r. 1627, které v mnohém ohledu vyhovělo názorům cizinců do země přišedších.[66]) Dle zřízení tohoto[67]) bylo na dále možno kšaftovati dskami zemskými o statcích dědičných (O 5) jako dříve; v těchto případech platila známá obmezení ohledně církevních institutův; ale článek O 3 zavedl způsob dosud neznámý, totiž „aby jeden každý z stavův o statku svém dědičném a věcech jemu vlastně náležejících dle vůle a libosti své říditi a kšaftovati mohl," při čemž ale aby „od vyjednávání takového mocného listu (i. e. královského)... dokonce osvobozen(i) byl(i)."

Ale i přes tuto volnosť v testování církev bez královského svolení statků zemských nabývati nemohla, neboť čl. O 9. i. f. ustanovil: „Kšaftové pak, když se svědky utvrdí a vysvětlí, ode dne smrti kšaftujícího nejdéle v šesti nedělích pořád zběhlých, od poručníkův aneb těch, jenž kšaftem nápadníci učiněni jsau, aneb od těch, komužby kšaft svěřen byl, ve dsky zemské kladeni býti mají;" však kladení do desk zemských bylo závislým učiněno, jak shora vyloženo, na relací královské.

Co se testování o movitostech týká, ustanovil článek O 6, že nemají se svršky odkazovati listy (jako dříve), ale kšaftem; jen kdyby odkaz nepřesahoval 500 kop míšeňských, mohlo se odkázání státi buď ústně nebo listem v přítomnosti dvou svědků na cti zachovalých. Měl-li však odkaz více činiti než 500 kop, měl vepsán a vložen býti do desk zemských, jinak by to, co obnos řečený přesahuje, nemělo žádné platnosti, ale naopak by dědicům k lepšímu přibylo. I musela tudíž církev co do odkazu věcí movitých přes 500 kop míšeňských míti královského svolení, jinak ovšem nikoli. Články O 23 a 24 mají pak ještě obmezení co do testování o movitostech, jelikož rodičům přiznávají pouze právo, že jen o polovici jmění tohoto smějí pořizovati bez ohledu ku svým dětem.

Co se práva dědického v městech týče,[68]) neznala města, která se řídila dle práva magdeburského, vůbec poslední pořízení;[69])

[66]) Tamtéž str. 12.

[67]) Co se týká podobných ustanovení moravského obnoveného zřízení zemského z r. 1628, srovnati sluší titul LXXX., čl. 418 nsl.

[68]) Čelakovský, Právo odúmrtné, str. 14 nsl.

[69]) Tamtéž 16.

zděděné statky zůstávaly ve společenství rodinném; jen svrchky přecházely dle posloupnosti zvláštní.

Zásady práva magdeburského však záhy ustoupiti musely zásadám práva jihoněmeckého, které znalo právo svobodného nakládání s majetkem bez ohledu k rodině.[70])

Nicméně jsou však případy známy, že i měšťanům měst žijících dle zásad jihoněmeckých, udělovali králové mocné listy na poslední pořízení, a konšelé jihlavští na př. doplňovali právo své ustanovením, že lze činiti poslední pořízení i před konšely a jinými muži věrohodnými,[71]) z čehož právě patrno jest, že v otázce o volném nakládání s majetkem nepanovaly názory jednotné, a z toho dá se též vysvětliti, že král Jan Lucemburský 10. září r. 1331 vydal ustanovení svědčící obci brněnské zajisté též za příčinou uklizení různých sporů v příčině této vzniklých.[72]) Ustanovením tímto obmezena byla i volnosť církevních osob právnických u nabývání nemovitostí; neboť zakazuje se zde měšťanům, aby netestovali o nemovitostech, ano se jim uděluje pouze právo testovati o hotových penězích, což, jak ze souvislosti listiny vychází, též proti kléru namířeno bylo.

Sbírka práva brněnského z r. 1353 ovšem nečiní pak ale již nižádného rozdílu mezi posledními pořízeními o statku movitém i nemovitém,[73]) což konečně i sankci obdrželo listinou krále Vladislava ze dne 28. srpna 1498.[74]) K žádosti purkmistra a konšelů města Brna pozměnil Vladislav shora řečené upravení krále Jana z r. 1331 tak, že dopustil, „aby každý z obyvateluov téhož města Brna mohl všecek statek svuoj movitý, nemovitý na smrtedlné posteli dáti, poručeti a odkázati, komužby se jemu kolivěk zdálo a líbilo, kromě k duchovenství dávati a odkazovati žádný nemá a moci nebude, leč hotové peníze a jiných věcí nic. Pakliby kdo co dal aneb odkázal, to nemá mieti žádné moci." Zapovídá se tedy odkazování věcí nemovitých církvi pod následky neplatnosti; pouze hotové peníze odkazovati bylo volno.

Právo dědické v městech moravských bylo pak as příkladem konšelům v Praze a v ostatních městech královských v Čechách při

[70]) Tamtéž 17 a pozn. 40.

[71]) Tamtéž 19.

[72]) Srovn. pozn. 20.

[73]) Čelakovský, Právo odúmrtné 19.

[74]) Z registru krále Vladislava č. 201, str. 37 v státním archivu vídeňském; listinu tuto máme od pana prof. dra. Čelakovského.

vynášení nálezů, zejména co se týká práva obyvatelů městských, by činili poslední pořízení o svém majetku, nedostávalo-li se dědiců přirozených.[75]) Ovšem zákonného upravení se dosud nedostávalo, což zavdávalo příčiny k mnohým sporům. Teprve Karel IV. různými nadáními upravil tyto poměry.[76])

Na kolik tato ustanovení z doby Karlovy otázky naší se dotýkají, mluvili jsme o nich již shora, ježto současně se šíří o nakládání jměním po čas života a na případ smrti.

Že církev obmezování kšaftování v její neprospěch čelící neschvalovala, patrno jest na př. z ustanovení a řádu žákovstva svěceného Klimentem papežem VI. vydaného léta 1355.[77]) „Nad to také, která města mají, aby žádný nad jistú summu kosteluom neb kněžím nesměl poručiti při své poslední vůli, za nestálé odsuzujem, poněvadž nepravost v sobě zavierají a svobodu kšaftovánie potupují. Protož z těch práv ustavitelé a jich užievajiece puzeni buďte právem duchovním...“

Ale shora vytknutá obmezení nabývání se strany rukou mrtvých pozdějším zákonodárstvím nebyla zásadně rušena. — — —

I obracíme se nyní k pozorování dalšího vývoje zákonodárství amortisačního v zemích českých, které vésti chceme odděleně až do r. 1771, kdy za Marie Terezie poměry pro všechny země rakouské trvale stejným směrem upraveny byly.

Zápovědi, by církev nenabývala nemovitostí, začínají se ve stol. XVII. opět hemžiti, ovšem na důkaz, že zákazů dřívějších valně šetřeno nebylo. Leopold I. reskriptem ze dne 21. září 1660[78]) zapovídá pro království české duchovním korporacím opětně kupování nemovitostí bez předchozího královského svolení, taktéž zapovídá světským poddaným, aby nezcizovali statek nemovitý duchovenstvu bez svolení řečeného nižádným způsobem.

---

[75]) Čelakovský, Právo odúmrtné 20, 21.

[76]) Tamtéž 21 nsl. a pak pod příslušnými lety (1366, 1371 a 1372) v Codexu.

[77]) V Právech Městských Brikcího z Licka kap. 72, art. 4, str. 383 vydání Jirečkova.

[78]) Peter Karl Jaksch: Gesetzlexikon im Geistlichen, Religions- und Toleranzfache für das Königreich Böhmen (1828), II. svazek, str. 198. Zde sluší podotknouti, že veškerá nařízení citovaná jako obsažená ve sbírce této, týkají se v první řadě království českého, ale že dvorní nařízení zde obsažená většinou vydána byla též pro ostatní německo-rakouské země; o tom srovn. sluší VII. svazek sbírky této, str. III.

Táž zápověď co do kupování nemovitostí vyslovena opětně dekretem dvorské kanceláře ze dne 21. září 1669[79]) a co do prodávání se strany světských statkářů dekretem dvorské kanceláře ze dne 30. března 1688.[80])

Leopoldův reskript ze dne 5. října 1669[81]) poukazuje pak k tomu, že duchovenstvo v království českém valně rozšířilo svůj majetek nemovitý tím, že kupovalo zemské statky a v držení převzalo od osob světských bez předchozího zeměpanského konsensu, čímž majetek světský stále se zmenšuje; i zakazuje se tudíž až do nového upravení věci této každé takové nabývání beze svolení zeměpanského, jakož zakazuje se i světským stavům, aby nikterakž nezcizovali nemovitostí k rukoum duchovním bez konsensu řečeného.

Reskript podobného znění vydán byl též pro Slezsko ze stejného data.[82])

Jelikož pak vznikla pochybnosť, zdali řečená ustanovení neobsahují oproti dřívějšímu stavu nějakého zostření, bylo reskriptem Leopoldovým ze dne 4. prosince 1669[83]) zvláště vytknuto, že jimi církevní ústavy a korporace nikoli nemají býti vyloučeny „a commercio et adquisitione bonorum temporalium privative,“ že tudíž neztrácejí vůbec právní způsobilosti k nabývání majetku, naopak, že měl býti pouze prostředek naznačen, by šířícímu se převodu statků světských na mrtvé ruce duchovní byla hráz položena, jakož i stálému zmenšování „status secularis“ přítrž učiněna.

Podobného rázu interpretačního jako reskript předchozí jest reskript Leopoldův ze dne 5. března 1670,[84]) který poukazuje k ustanovením ze dne 5. října a 4. prosince r. 1669, jakož i k tomu, že vyžádané dobré zdání v příčině upravení amortisačního zákonodárství dosud podáno nebylo.

Oproti různým interpretacím ustanovení prozatímně vydaných podotýká se, že mrtvé ruce v tom zkráceny býti nemají, co byly již nabyly, naopak že nařízení ona čelí pouze k tomu, by rovnováha mezi

---

[79]) Jaksch II., str. 198.

[80]) Jaksch II., str. 199.

[81]) Weingarten: Codex Ferdinandeo-Leopoldinus (Praha 1701), str. 149, 150, číslo 220.

[82]) Text u Kahla l. c. str. 64, pozn. 2, lit. a.

[83]) Pauli Josephi a Riegger: Corpus iuris ecclesiastici bohemici academicum (1770), str. 19.

[84]) Weingarten, Codex Ferdinandeo-Leopoldinus č. 224, str. 152.

stavy světskými a stavem duchovním byla zachována, i podotýká se, že dle možnosti bylo zeměpanské svolení uděleno, běželo-li o nabývání majetku nemovitého se strany duchovenstva.

Rychlé podání dobrého zdání v otázce upravení zákonodárství amortisačního opětně se rádcům panovnickým ukládá, jakož se připomíná, by šířili cestou přiměřenou správný výklad dosavadních nařízení.

V obnoveném Leopoldově zemském zřízení knížectví opavského z r. 1673[85]) zakazuje se taktéž, by žádný světský stav knížectví opavského nesměl prodati statek stavu duchovnímu bez konsensu zeměpanského pod trestem konfiskace statku tohoto.

Z doby Leopoldovy datuje se ještě reskript ze dne 7. října 1700,[86]) který nařizuje, že nemovité statky, náležející duchovenstvu, prodány býti smějí pouze laikům, kdyby následkem exekuce na ně vedená musely býti prodány.

Z doby panování Josefa I. (1705—1711) vytknouti sluší reskript vydaný dne 9. února 1706,[87]) který ustanovuje, že při koupi a prodeji statků nemovitých jak kupující korporace duchovní, tak i prodávající laik ucházeti se musejí o příslušný konsens zeměpanský.

Za Karla VI. (1711—1740) množí se opětně stesky světských stavů ze všech téměř zemí rakouských na obcházení zákonův amortisačních dříve vydaných,[88]) za jejichžto obnovení a přísné provádění se důrazně zase žádá; i poukazuje se opětně k tomu, že korporace duchovní svůj stav majetkový valně rozšiřují nabýváním světských nemovitostí jak na venkově, tak i v městech, kteréžto nabývání stává se mnohdy zcela veřejně, mnohdy však též pod pláštíkem nájmu nebo pachtu na delší řadu let, z něhož se právo vlastnické po drahných dobách vyvinuje za přispění zapomenutí na prvotní stav právní.

Důkazem stížností tuto vylíčených jest hlavně reskript Karla VI. ze dne 12. září 1716,[89]) platný pro veškerá království, knížectví a země rakouské.

[85]) Weingarten, Codex Ferd.-Leop.-Jos.-Carolinus č. 277, str. 395, sloupec 1.

[86]) Jaksch l. c. II., 576.

[87]) Tamtéž str. 576.

[88]) Jako důvody uváděné pro udělení konsensu zeměpanského při nabývání nemovitostí se strany rukou mrtvých vytýká Baernreither l. c., str. 26, pozn. 46, že statek nenašel jiného kupce, nežli klášter, neb aby spory jurisdikční mezi pány světskými a duchovními byly odstraněny, neb že nemožno bylo, uložiti kapitály jinak, nežli v nemovitostech, neb aby odměněny byly ruce mrtvé za půjčky poskytnuté v dobách válečných.

[89]) Riegger, Corpus iuris ecclesiastici austriaci str. 35 nsl.

Po učiněné vzpomínce na ustanovení Leopolda I. zakazuje reskript tento všem světským majetníkům, by nesměli bez zeměpanského konsensu a svolení prodávati, zastavovati, darovati nebo jinak vůbec zcizovati nemovitosti všeho druhu a platy na nemovitostech zajištěné jak v městech tak i mimo ně rukám mrtvým, ježto by všechna taková jednání zcizovací byla neplatná a bezúčinná, a ježto by naopak při koupích statků zemských od politických stavů každému příslušníku zemskému ihned dovoleno bylo vstupovati v trh ovšem „salva gradus praerogativa“, t. j. za šetření předností nejbližších příbuzných zcizovatelových, a v městech při koupi domů totéž právo by příslušelo magistrátu a měšťanům po předsevzatém slušném odhadu soudním; běželo-li však o nabytí nemovitostí cestou exekuce, neb dědictví na základě testamentu, neb nadání anebo vůbec jinak, mělo duchovenstvo ještě právo míti, by je přenechalo za rok a den osobám světským u volném zcizení; ale nechalo-li duchovenstvo lhůtu udanou uplynouti, mělo právo odkupné shora řečené místo míti. Ale nabývání držby nemovitostí jakéhokoliv druhu a nabývání platů na nemovitostech zjištěných se strany duchovenstva na základě smlouvy pachtovné nebo nájemné, iure antichretico nebo způsobem kterýmkoli jiným má nejdéle na 3 léta dovoleno býti, jakož se vůbec zakazuje, aby se ani smlouvou jedinou, ani smluvami opětovanými držení nemovitostí ne na více než na 3 léta nepřenášelo na duchovní ruce mrtvé; neboť pokud smlouva zakládá držení více než tříleté, má býti jednak neplatnou a nezávaznou, jednak má míti tytéž následky jako smlouva kupní, to jest že dovoleno býti má právo retrakční po předchozím přiměřeném odhadu soudním.

Jak zásada obmezení mrtvé ruky vžila se v názory právní v Čechách, vyplývá i z té okolnosti, že v návrhu nového česko-moravského zřízení zemského, sepsaného z rozkazu císaře Josefa I. a Karla VI., obsažena byla věta, že se strany stavů světských nesmějí prodány býti nemovitosti „in manus mortuas“. Návrh onen ovšem nestal se zákonem, ale svědčí v naší otázce zajisté dosti.[90])

Za Marie Terezie (1740—80), za níž již měrou svrchovanou moc světská si osobovala zákonodárství ve všem, co pokládáno bylo za „externa religionis“, nová nařízení vydána byla ve velikém množ-

[90]) Höfler: Kritische Wanderungen durch die böhmische Geschichte v Mittheilungen des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen, 8. roč., 1870, str. 141.

ství, nařízení buď opakující starší amortisační předpisy, buď zavádějící změny nové.

Nejvyšší reskript ze dne 14. června 1749[91]) přenáší udělování konsensu zeměpanského potřebného dle předpisův amortisačních při nabývání nemovitostí se strany rukou mrtvých od úřadů soudních na zemské vlády, ježto udělování konsensu dle povahy své přísluší k správě veřejné.

Podobné ustanovení má nejvyšší reskript o dva dny později vydaný ze dne 16. června 1749.[92])

Energické opatření spatřiti lze v nejvyšším reskriptu ze dne 14. července 1753;[93]) reskript tento nebyl sice vydán, jak ze znění jeho patrno jest, aby ještě více obmezil snad korporace duchovní v nabývání jmění, najmě nemovitého, ale byl hlavně vydán za tím účelem, by předpisům zeměpanským učiněno bylo zadost; výslovně se vytýká, že duchovní ruce mrtvé oproti zřejmým ustanovením ze dne 5. října 1669 bez konsensu zeměpanského nabyly nemovitosti a to nejrůznějšími způsoby a záminkami a též do knih pozemkových daly je zaznamenati; dále se vytýká, že některým duchovním ústavům a korporacím sice nejvyšší konsens k nabytí nemovitostí udělen byl s tou podmínkou, že měly prodati nemovitost rovné ceny, kterážto podmínka však nikterakž splněna nebyla, neb jen částečně, že totiž prodány byly nemovitosti v ceně nerovné; pročež se dává na vědomosť reskriptem tímto krajským hejtmanům, že zeměpanský konsens udělen býti má ex post, aby takto napraveno bylo, co dosud bylo vadné, ale jen s tou podmínkou, že příslušné duchovní korporace a ústavy učiní oznámení u tajného direktoria in publicis et cameralibus do tří měsícův ode dne vyhlášení tohoto reskriptu a zažádají za scházející konsens, při čemž musejí podrobně udati, z jakého právního důvodu nabyly statek nemovitý, kdy a za jakou cenu; v případě, že opomenuto bylo předpisů těchto, taková nemovitosť propadne; každému volno býti má, erga tertiam denuntiantis, by oznámení o opomenutí takovém učinil, při čemž se slibuje zatajení jména udavačova. Duchovní však, kteří nemají způsobilosť míti statky zapsané v deskách zemských a přece držbu statků takových způsobem jakýmkoli nabyli, mají statky tyto prodati do roku a dne; kdyby se tak nestalo, mají se statky

[91]) Jaksch l. c. II., str. 535.
[92]) Tamtéž str. 565.
[93]) Tamtéž str. 565—567.

tyto s vyloučením každého dalšího jednání prodati veřejnou dražbou a přiřknouti a odevzdati tomu, kdo víc podává a lépe platí.

Nejvyšší reskript ze dne 6. října 1753[94]) opětuje pak generále publikované dne 5. října 1669 s připomenutím následků stanovených reskriptem ze dne 14. července 1753; opětně se tedy vystupuje jen proti nabytí nemovitostí, ale dopouští se nabytí ročních platů, plynoucích z nemovitostí.

Že císařovně šlo nyní o to, aby přísnosť zákona provedla, a že nenechala to jen při pouhých zákazech, vysvítá z reskriptu ze dne 26. ledna 1754,[95]) který nařizuje, by fiskus zakročil při zřízeném Consessus in causis summi Principis et Commissorum oproti všem, kteří dosud nezažádali o napotomní konsens co do držení statků, k jichž nabytí konsensu zeměpanského třeba bylo, a aby žádal za odevzdání všech oněch statků.

Reskriptem ze dne 8. dubna 1758[96]) byly pak vzhledem k nabývání nemovitostí předpisy amortisační z r. 1669 a 1753 rozšířeny i na nadání světská a hlavně taková, která se nacházejí ve správě duchovní, by se takto předešlo všemu možnému obcházení předpisů daných.

Dekrety dvorské kanceláře ze dne 5. července 1766 a 3. září 1768[97]) vyslovují deklarativně zásadu, že amortisační zákony zajisté i tenkráte platí, když nemovitosti přecházejí na německý řád buď koupí buď směnou, při čemž tudíž zapotřebí též dispensace od zákazů příslušných a zaplacení taxy obyčejné. — — —

Další vývoj zákonodárství amortisačního v zemích českých jest pak v hlavních zásadách stejný jako v zemích ostatních.

III. Vývoj zákonodárství amortisačního v německých zemích rakouských až do roku 1771.

Při velikém významu, jaký měly ve středověku nemovitosti, pochopitelno jest, že i v německých zemích rakouských v první řadě předpisy amortisační měly za účel, by církevním ústavům nabývání statků těchto stěžováno bylo, a to hlavně tím, že zapotřebí bylo předchozího schválení zeměpanského. Nejstarší snad přímý zákaz volného

[94]) Tamtéž str. 567. Příslušný patent jest ze dne 11. října 1753.
[95]) Tamtéž str. 567.
[96]) Tamtéž str. 535, 536.
[97]) Tamtéž str. 199.

nabývání zmíněného pochází z doby Bedřicha Sličného (1308—1330), čehož důkazem jest jeho listina ze dne 13. dubna 1308,[98]) jíž dovoluje se oproti zákazu právě řečenému, by klášter Aldersbašský (nyní v dolnobavorském okresu vilshofenském) nabyl vinici v Rakousích ležící.

Další nepřímý důkaz pro zákaz shora řečený z doby Bedřichovy máme v jeho listině datované ve Vídni dne 3. května 1311, kterou povoluje výminečně klášteru ve Vyšším Brodě v Čechách, by v zemích rakouských za 60 stříbrných hřiven vídeňských nabyl vlastnictví vinic, výslovně podotýkaje: „Statuto nostro, quo cavetur, ne seculares Clerici Religioseve persone possessiones et praedia huiusmodi sine licencia nostra comparare praesumant aliquatenus non obstante".[99])

Ale ačkoli nepochybně v Rakousích zákon amortisační co do nabývání nemovitostí vydán byl, seznáváme, že měl více jen ráz theoretický, neboť právě uvedené listiny svědčí tomu, že osvobození od zákazu onoho udělena bývala; na př. stvrzuje týž Bedřich klášteru Medlickému r. 1311 „omnes possessiones et bona, quae... monasterium iuste et legitime possidet, aut in futurum oblatione fidelium seu aliis iustis modis poterit adipisci; nec non omnes emptiones et aquisitiones, quas dictus abbas fecit et quas faciet in futurum," což i celé řadě jiných klášterů stejnou měrou se činívalo.[100])

Toto osvobozování od zákazu zmíněného dá se ovšem vysvětliti tím, že knížata rakouská takto žádné škody nedoznala, neboť dějiny dosvědčují, že ruce zvané mrtvé přispívati musely dle potřeby hojnou měrou na uhrazování výdajů knížecích a zemských; při takovém stavu věcí ovšem větší majetek církevní zaručoval knížatům i možnost vydatnější pomoci.[101])

Z iura municipalia, daných Albrechtem II. městu Vídni r. 1340,[102]) patrno jest, jak města dovedla se hájiti oproti hospodářské převaze

[98]) Regesta sive Rerum Boicarum Autographa V. (1836), str. 133 ... ut non obstante interdicto, quo cautum est, ne quis religiosus possessiones in Austria acquirat ...

[99]) Kurz: Österreich unter Herzog Rudolph dem Vierten (1821) str. 132 a téhož: Österreich unter Herzog Albrecht IV. (1830) II., str. 274.

[100]) Kurz, Albrecht IV., II., str. 274.

[101]) Tamtéž str. 275.

[102]) Rerum austriacarum scriptores, edidit Adrianus Rauch; vol. III., str. 50, 51: Wir setzen ouch, und wellen vestichleich, daz dhain man, oder vrow, die in der Stat sitzent, ir guet, ez sei houser, oder ander gut, daz in der Stat leit, chainem chloster geb, weder bei ir lebentigen leib, oder nach ir toed, ez geschêche, danne vor dem Rat, oder vor erbern

církve, zejména nechtěla-li církev břemena městská nésti v té míře, v jaké příslušníci městští museli to činiti; ustanovuje se zde, že žádný měšťan nesmí dáti klášteru majetek svůj ani za živa ani na případ smrti, leda že se převod stane platně před radou městskou nebo ctihodnými měšťany, kteří by záležitost tuto oznámili radě městské, při čemž však ihned se určuje, že klášter obdařený zciziti musí věnovaný statek během jednoho roku měšťanu platícímu daň ve městě; kdykoli by nebylo šetřeno předpisů těchto, má se majetek onen zabaviti a naložiti jím k prospěchu obecnímu.[103])

Ustanovení právě zmíněné bylo opakováno v Rudolfově novém městském řádě vídeňském ze dne 20. července 1361.[104])

Podobný ráz fiskální jako v ustanovení obsaženém v Majestas Carolina shledáváme v privilegiu daném císařem Bedřichem IV. městu Linci dne 9. května 1485,[105]) že totiž péče věnována býti má tomu, by domy, které se prodávají, nepřišly do takových rukou, které se vyhýbati chtějí všem občanským břemenům, naopak by vlastníci k placení dávek přidržáni byli, aby město škody nedoznalo.

Od století XVI. prýští pak předpisy amortisační měrou hojnější.

Řada zákonů těchto zahájena byla generálním mandátem Maxmiliana I. ze dne 5. ledna 1518[106]) svědčícím poddaným knížectví rakouského; dle zákona toho směly duchovní i světské ruce mrtvé (na př. i cechy a pořádky) nabyti nemovitosti jen s tou podmínkou, že dal svolení k tomu zeměpán nebo příslušná vrchnost; statky darované klášterům měly se prodati osobám světským, cena kupní měla

leuten die di gnanten da haizzent, di ez fuer den Rat bringen. Nuer also, daz daz chloster, dem das guet gegeben wirt, daz hous, oder den weingarten, verschouffe inner iares vrist, einem purger, der mit der Stat diene, Swo daz nicht geschiecht, daz ez für den Rat nicht enchûmt, und daz ez der Rat nicht bestetigt, mit seinen briefen, oder mit seiner chuntschaft, oder daz, daz guet, nicht wirt hingegeben inner Jares vrist, als hie vor geschriben ist, So sol der Rat sich ziehen, zu dem guet, und sol ez anlegen, ze nutz, und ze eren der Stat.

[103]) Ze slov „ir guet, ez sei houser oder ander gut" citovaných v poznámce 102 bylo odvozováno, že tím míněny jak věci nemovité, tak i movité, což vysvítá též z patentu Marie Terezie ze dne 26. srpna 1771 (doleji citovaného), kde výslovně ustanovení z r. 1340 se uvádí jako zahrnující i věci movité.

[104]) Kurz, Rudolf IV., str. 365 nsl. (Beylage Nro. XII.).

[105]) Chmel, Regesta Friderici IV., str. 718, č. 7734.

[106]) Srovn. Baernreither, l. c. str. 25 dle originálu uschovaného v zemském archivu dolnorakouském.

se zúročiti co nejvýše a věnovati k účelům bohoslužebným. Jako důvod opatření toho se uvádí, že převody nyní zakázané často se stávají, čímž finanční síly zemi ubývá, jakož i dědicové se zkracují.

Další změny zavedl Ferdinand I. mandátem ze dne 14. října 1524[107]) a stvrzením privilejí města Vídně ze dne 12. března 1526.[108])

Ustanovení z r. 1524 poukazuje ke skutečnosti, že církev různým způsobem statků nabývá, čímž škoda vzniká světskému živlu; pročež nařízeno, že kdykoliv a jakkoli právnická osoba církevní od laiků nabyla nějakých statků nemovitých nebo důchodů z nich plynoucích, vyhrazeno býti musí na vždy právo výměny nebo koupě zpátečné zcizujícím nebo jejich nejbližším příbuzným a dědicům téhož jména a téhož rodu, a to v ceně stanovené dle zvyku zemského; ano dovoluje se ještě, že osoby oprávněné k výměně nebo koupi zpátečné mohou právo své tenkráte přenechati svým příbuzným, již nemají téhož jména, neb osobám světským vůbec nepříslušícím k jich rodu, když samy nemohou práva onoho vykonati. Kdyby však rod zcizovatelův byl zcela vymizel, právo výměny nebo koupě zpátečné připadnouti má zeměpánu, který je může vykonati buď sám, buď je přisouditi některému poddanému.

Bylo-li pak skutečně právo řečené vykonáno, muselo se penězi utrženými opětně naložiti tak, by církevní zájmy vůbec netrpěly, což se zabezpečilo tím, že opětné uložení peněz státi se muselo s vědomím a schválením osob k výměně nebo ke koupi zpátečné oprávněných, což spravedlivé bylo, když zcizujícími osobami věnováno bylo jmění k nějakému účelu náboženskému.

Ustanovení zde vytknuté platiti mělo ve všech zemích řízených panujícím rodem rakouským, při čemž každý opačný zákon neb obyčej z předu vyloučen a zakázán byl.[109])

Zásadu částečně novou uvádí do amortisačního zákonodárství rakouského vůbec řád města Vídně Ferdinandem I. r. 1526 stvrzený, an zákonnému upravení podrobuje obdarování klášterův u příležitosti vstupování nových členů řeholních.

Nehledě k ustanovením jiným sem nepříslušným předpisuje se, že se má dáti osobě do kláštera vstupující dosti slušné věno, a to

[107]) Codex Austriacus I., str. 399 nsl. (Geistlicher Güter Ablösung).

[108]) Codex Austriacus II. (Wienn; Stadt, Alte Ordnung u. Freyheiten), str. 471 nsl. Clösterlicher Eingang str. 488.

[109]) Baernreither pochybil v tom, an praví, že zákon tento byl Maxmilianem II. r. 1580 obnoven, neboť Maxmilian zemřel již r. 1576 (l. c. str. 25, pozn. 43).

dle volného uvážení rodičů, neb po jich úmrtí dle uvážení rodiny, třeba i po vyslechnutí rady vrchnosti a panstva příslušného; jako věno měla se dáti buď určitá suma hotových peněz, buď určitá část jiných movitostí, nikoliv ale neměly se dáti nemovitosti, leda jen oproti právu výměny; v tomto případě byly kláštery povinny vydati listy výměnné.

Současně se prohlašuje, že řeholníci nesmějí nic více žádati a že pokládáni musejí býti jako osoby, které se všeho dědictví byly zřekly.[110])

Podobné ustanovení jako ve vídeňském právu městském z roku 1526 nalézá se též v nově reformovaném zemském řádu knížecího hrabství tyrolského z r. 1603[111]) (III. kniha, XXXVI.): kdo vstupoval do kláštera nezletilý nebo svéprávný, obdržeti má věno (Auszstewrung) přiměřené dle jmění rodičův a to ve věcech movitých nebo ve způsobě platu doživotního; kdyby však nebylo tolik movitostí, má se dostati klášteru nemovitý statek za určitou sumu peněz; ale klášter zříci se musí před vstoupením kandidátovým všeho dědictví, které by mu připadnouti mohlo prostřednictvím řeholníkovým; i kdyby zřeknutí tohoto bylo opomenuto, nemá to přece na věci ničehož měniti. Výminka stanovena byla jen pro ten případ, že dědictví připadnouti mělo až na páté pokolení, „in die fünffte Lini", kde pak i řeholníci připuštěni býti měli k dědění.

Ustanovení zde vytknutá spočívají na názorech práva německého o postavení mnichů;[112]) slavné sliby řeholní mají v oboru práva majetkového tytéž následky jako smrť; klášter prostřednictvím mnichovým nemůže tudíž nabyti ničehož.

Stanovisko toto zaujímá na př. zrcadlo saské[113]) a zrcadlo švábské.[114]) Stanovisko toto odráží se též v městském právu vídeňském z r. 1526, neboť jak jsme viděli, přihlíží se zde k mnichům

[110]) O tom, že zákon tento praktikován byl, srovn. Singer, l. c. str. 45.

[111]) New Reformierte Landts-Ordnung der Fürstlichen Grafschafft Tyrol (1603): „Wie es in Erbschafften mit denen die in Klöster gethan, gehalten werden soll." Též Singer l. c., 45 a Baernreither 21.

[112]) Srov. zde hlavně Baernreither l. c. str. 18, 21, 22 pod záhlavím III.: Deutsches und gemeines Recht. Österreichisches Landesrecht a Singer l. c. str. 44 nsl.

[113]) I. kniha, čl. 25: Von des pfaffen, munches rechte an deme erbe; čl. 26: Wie munch und nunne herschilt gewinnet.

[114]) Landrecht, Cap. XXVII. Der ein kint münchet.

tak jako k osobám, které se zřekly všeho dědictví a tudíž k dědictví nižádného práva nemají.[115])

Z ustanovení toho jde na jevo, že mnichové na roveň jsou postaveni dcerám, které dle rakouského zemského zvyku zříkávaly se práva k dědictví ve prospěch pokolení mužského, pokud toho zde bylo; v případě vymření mužského rodu měly však opětně míti právo na dědictví; za toto odřeknutí dostávaly dcery zvané „verziehene Töchter" věno, ovšem dosti nepřiměřené, což se vysvětlovalo tím, že rod jejich měl přece ještě naději na dědictví, kdyby totiž rod mužský vymřel.

Mnichům však vyplatiti se mělo věno větší „ein zimblich ehrbar Deputat und bestimbte Anzahl ... an paarem Geld oder fahrender Haab und nicht an liegenden Gütern" a to proto, že v majetkovém ohledu světu odumřeli a neměli pražádné naděje (jakéž však měly dcery), že přece ještě jednou dědíti budou.

Jinak tomu bylo dle práva č e s k é h o. Zřízení zemská z r. 1500 čl. 460, z r. 1549 lit. F 25 a z r. 1564 J 52 obsahují ustanovení krále Vladislava, které upomíná ještě na právo saské, neboť ustanovuje se zde: „Pakli by která dcera nebo sestra[116]) do kláštera dána byla a byla přijata i oblečena, od toho zákona na tu žádný nápad jíti nemá."

Ale obnovené právo a zřízení zemské království českého z r. 1627 má (v čl. O, XLVI.) ustanovení, zakládající se na římsko-kanonickém názoru o majetkovém postavení mnichově, neboť ustanovuje zcela jinak: „Kdyžby se syn nebo dcera za živobytu otce svého v řád duchovní odevzdal neb odevzdala, aby potom otec povinen byl, když by kšaft učinil, témuž synu nebo dceři, jenž řád duchovní přijal neb přijala, to, což by mu sice podle tohoto Obnoveného Zřízení Zemského, když by se na duchovenství neoddal neb neoddala, náleželo, zanechati; a chtěl-li by ještě nětco více témuž synu neb dceři své přidati, tu se mu nezbraňuje. Pakli by otec žádného kšaftu neučinil, tehdy ten syn nebo dcera nicméně bez pořízení k nápadu otcovské pozůstalosti, nebo sami, anebo jestli jich více, s druhými nápad míti a k němu připuštěni budou." Podstatně totéž ustanovení shledáváme v obnoveném zřízení zemském markrabství moravského z r. 1628 v titulu LXXXII., čl. 461.

[115]) l. c. ... „sollen aller Erbschafft verziehen sein und in den Erbschafften gantz keinen Zuspruch und Gerechtigkeit haben."

[116]) Čl. 461 obnoveného zřízení moravského z r. 1628 uvádí též místo toto, dodává avšak ještě „duchovní aneb religiosus".

Svým odůvodněním velice zajímavo jest pak generále Leopoldovo ze dne 20. října 1669, svědčící světským stavům v arcivévodství rakouském pod a nad Enží a rozšířené cís. rozhodnutím ze dne 19. února 1689 na stav prelátský v Rakousku nad Enží.[117]) Císaři totiž podána byla stížnost[118]) od stavu panského a rytířského z rakouských zemí dědičných, že čím dále tím více nemovitosti převádějí se různým způsobem se strany světské na stav duchovní, což ve zřejmém odporu jest s ustanovením generálních mandátů Maxmiliana I. z r. 1518 a Ferdinanda I. z r. 1524; tímto stálým sesilováním stavu duchovního musí pak prý nastati vysílení všech zemí, čímž nastane nemožnost konati povinnosti oproti zeměpánu; pročež žádají stěžovatelé obnovení generálních mandátů shora řečených. Císař prosbě této vyhovuje, zakazuje prozatím každékoli zcizení nemovitostí k rukoum duchovním, jako jest jich prodej, zastavení, darování, o d k á z á n í, a to p o d t r e s t e m n e p l a t n o s t i příslušného jednání, a sice až do vydání nové resoluce, která spočívati má na šetření, současně nařízeném světským stavům.

Patent ze dne 9. března 1684[119]) dovolil pak sice duchovním korporacím a kostelům, by přijímati směly dary a odkazy záležející v penězích a v movitostech, ale zapověděl pod trestem neplatnosti, že nesmějí nabývati volně, t. j. bez zeměpanského svolení nemovitostí ani práv z nemovitostí plynoucích, ani jednáními činěnými mezi živými, ani na případ smrti; všem osobám světským mělo vždy právo výměnné příslušeti bez ohledu k promlčení, ovšem na základě odhadu nestranného. Duchovních světských zákaz tento se netýkal, pokud běželo o nabývání cestou dědictví. Reskript tento opakován byl ještě reskripty ze dne 27. srpna 1764 a 24 ledna 1766.[120]) Jak z ustanovení těchto plyne, zapomenuto bylo starých obmezení při nabývání věcí movitých, ku kterému zákazu se teprve opětně vrátil zákon z r. 1771.

[117]) R i e g g e r, Corpus i. e. austr. str. 32 nsl. Ustanovení z r. 1669 opakováno bylo též generálem ze dne 18. ledna 1673; srov. doleji citovaný zákon Karla VI. ze dne 12. září 1716 u Rieggra l. c. str. 36.

[118]) Co se stížnosti této týká, srov. B a e r n r e i t h e r l. c. str. 25 a pozn. 44; podána byla 4. dubna 1663 světskými stavy Rakouska, Štyrska, Korutanska a Krajiny a žádá rychlou nápravu bez dlouhého předběžného vyšetřování. Stav prelátský protestoval proti tomuto počínání a žádal naopak za důkladné prozkoumání věci.

[119]) K a h l, l. c. 227.

[120]) K a h l, l. c. 228.

Z těchže příčin, které jsme shora vyložili při reskriptu Karla VI. ze dne 12. září 1716 platném pro všechny rakouské země, vydán byl již dříve pro arcivévodství rakouské pod a nad Enží reskript ze dne 17. srpna 1716,[121]) který má téměř úplně stejná ustanovení s oním reskriptem, vydaným několik neděl později.

Nejvyšším rozhodnutím ze dne 3. září 1720[122]) učiněn Karlem VI. v arcivévodství rakouském pod a nad Enží opětně krok dále na cestě amortisačního zákonodárství. Po stručném poukázání k nejhlavnějším zákonům dříve vydaným opětuje se stesk tak často již pronesený, že přes veškeré zákazy duchovní ruce mrtvé přece nemovitosti bez konsensu zeměpanského nabývaly, ano že jim dokonce v knihách pozemkových zápis povolen byl. Pročež bylo již 12. srpna r. 1720 všem gruntovním úřadům přísně připomenuto, by zachovávaly všechny amortisační zákony; současně bylo nařízeno, aby se prozkoumaly všechny převody nemovitostí k duchovním rukoum mrtvým nastalé, ať knihovně ať neknihovně ode dne 20. října 1669, tudíž ode data známého reskriptu Leopoldova, aby úmluvy protizákonně učiněné byly prohlášeny za neplatné, příslušným mrtvým rukoum ale se vyměřila jednoměsíčná lhůta, ve které by nemovitosti nabyté proti amortisačním zákonům prodati mohly osobám světským, ježto by po projití lhůty této povoleno bylo úplně volné právo odkupné dle ceny stanovené odhadem souduím; o výsledku šetření tohoto mělo býti referováno ke dvoru cestou vlády dolnorakouské. Resolucí ze dne 9. února 1725[123]) bylo sice vysloveno, že nadání k účelům dobročinným všestranně podporována budou, při tom ale byla opětně stará zásada de non transferendis immobilibus in manus mortuas opakována, a výslovně stanoveno, že ze zákazu tohoto dispensováno býti nemá.

Nejvyšším rozhodnutím ze dne 20. února 1736[124]) stanoveno že veškeré zákony amortisační vztahují se též k ungeltu a k jiným podobným důchodům („Umgeld und andere dergleichen trockene Gefäll"), které sdíleti měly osud věcí nemovitých (qui immobilium loco tenentur), což patrně má důvod svůj v systému propachtování řečených

[121]) Codex Austriacus III., str. 854. O tom, jak se v jednotlivých případech reskript tento praktikoval viz Baernreither, l. c. str. 26.

[122]) Riegger, Corpus i. e. austr. str. 40 nsl.

[123]) Supplementum Codicis Austriaci pars II., str. 256 pod „Milde Stiftungen."

[124]) Tamtéž str. 893.

důchodů soukromníkům, aby duchovenstvo se totiž neobohacovalo, kdyby za malé pachtovné oprávněno bylo k vybírání důchodů v určitých okresech.[125])

IV. Vývoj zákonodárství amortisačního od r. 1771 až po naše dny v zemích rakouských vůbec.

Přistupujeme nyní k nejobsáhlejšímu a nejznámějšímu rakouskému zákonu amortisačnímu, který pochází od Marie Terezie a má veliký význam u vývoji celkovém proto, že vydán jest pro všechny dědičné země české i německé, upraviv poměry ve všech zemích trvale na těchže základech. Datován jest ve Vídni dne 26. srpna 1771.[126]) Zákon tento má své zvláštní dějiny.[127]) Dne 21. prosince 1769 vyzvala císařovna dvorského kancléře hraběte Rudolfa Chotka, by jí cestou kanceláře dvorské podáno bylo dobré zdání o tom, kterak by právní poměry klášterův a řádů v jediném zákoně mohly býti přehledně upraveny a shrnuty. Na základě vyzvání tohoto byly vyžádány příslušné zprávy od representací a komor v německých zemích dědičných (reskript cirkulační ze dne 5. září 1770) a zvláštní komise in publico ecclesiasticis, skládající se ze členů světských i duchovních, ustanovena k projednání náčrtů příslušných.

V úvodu pak zmiňuje se zákon onen všeobecně o zákonech amortisačních dříve v Rakousku vydaných, zejména o ustanoveních Ferdinandových a Karlových co do obmezení mrtvé ruky při nabývání nemovitostí, ku kterým Marie Terezie hned po nastoupení vlády byla přistoupila.[128]) Zákon zmiňuje se dále o ustanoveních vydaných vévodou Albrechtem Rakouským z r. 1340 „quoad acquisitionem bonorum mobi-

[125]) D'Elvert: Zur österreichischen Finanz-Geschichte (1881), str. 239 nsl. — Rozhodnutím oním byla odmítnuta žádosť opata seitenstättenského, by pro klášter svůj nabyti mohl řečených důchodů; současně mu však bylo připomenuto, že opětně o žádosti této by uvažováno býti mohlo, kdyby klášter výměnou dal osobám světským podobné důchody, které by ovšem musely býti jednotlivě udány a míti cenu stejnou.

[126]) Úplný text otištěn na př. v Sammlungen der k. k. landesfürstlichen Verordnungen u. Gesetze in materiis publico-ecclesiasticis von 1770sten und folgenden Jahren (v Praze 1782), str. 15 nsl.

[127]) O jednotlivostech vzniku zákona tohoto srov. Baernreither l. c. str. 29, 30; pozn. 58.

[128]) Sammlungen l. c. str. 16 . . . „denen Wir gleich nach Antretung unserer Regierung vollkommen beygetreten."

lium“ a jich stvrzení se strany Ferdinanda I. r. 1526; i opakuje se starý stesk, že nikde účele zákonův amortisačních dosaženo nebylo.

Zákon stvrzuje pak dále ustanovení nám s dostatek již známá co do nabývání nemovitostí, vedle toho ale stanoví „in vim Pragmaticae perpetuae“:

1. Kdokoli z poddaných, muž nebo žena, vstoupí do kláštera neb řádu tuzemského nebo s nejvyšším povolením do kláštera nebo řádu cizozemského, smí přinésti věno v nejvyšším obnosu 1500 zlatých rýnských, bez rozdílu duchovních řádův, a sice má věno záležeti pouze v movitostech; do sumy této musí se však též počítati výprava a vůbec všechny útraty, které se činívají jakýmkoli způsobem při skládání slavných slibů řeholních. Vyšší suma než stanovených 1500 zl. nesmí se ani od zámožných domácích kandidátů nebo kandidátek žádati; ale úmluva o nižší sumě přenechává se klášterům a řádům se strany jedné a rodičům nebo poručníkům kandidátovým se strany druhé.

2. Kdyby však někdo svému dítěti nebo svému příbuznému mužského nebo ženského rodu, který v klášteře nebo v řádu prodlévá, chtěl poskytnouti vitalitium doživotně k jeho disposici, nesmí suma vitalitia (ročního důchodu doživotního) více činiti než 200 zlatých,[129]) a nesmí nikdy kapitál tohoto vitalitia odevzdán býti ani klášteru ani řádu, nýbrž musí uložen býti ve veřejných fondech nebo na jiných místech bezpečných, aby totiž vitalitium po úmrtí strany je požívající přešlo na osoby, kterým přísluší dle řádu právního.

3. Zapovídají se duchovním řádům a klášterům kterékoli acquisitiones sub quocunque titulo vyjma to, co přijímati smějí na věně shora řečeném, do kterého se ale počítá i to, co se vstupujícímu mělo darovati vzhledem k jeho vstoupení, nebo co se mu mělo odkázati. nebo co on sám klášteru přivlastnil per actus inter vivos nebo mortis causa.[130])

[129]) Dle nařízení ze dne 24. ledna 1766 pouze 50 zl.; srov. Kahl, l. c. str. 229, pozn. 17.

[130]) Dle nařízení ze dne 24. ledna 1766 vyňato bylo ze zákazu i to, co věnováno býti mělo na vyučení se v hudbě nebo v jiném umění; srov. Kahl, str. 229, pozn. 18 a nařízením ze dne 28. února 1771 bylo výslovně stanoveno, že obnos 1500 zl. nižádným způsobem zvýšen býti nemá; Kahl, str. 230, pozn. 18.

4. Ačkoli tudíž zapovězeny jsou veškeré acquisitiones per actus inter vivos et mortis causa, tedy i nápady z posledního pořízení nebo ze zákona k rukoum duchovních řádův a klášterů, přece výjimka činěna jest vzhledem k tomu, co se věnuje řádům nebo klášterům jako pravá almužna,[131]) neb jako odkaz na svaté mše, nebo výroční dni, nebo na jiná podobná zbožná nadání, ale opětně s výslovným příkazem, že peníze a kapitály k účelům jmenovaným stanovené nikdy nemají odevzdány býti příslušné korporaci, nýbrž že mají uloženy býti ve veřejných fondech a že s nimi naložiti se musí, jak stanoveno jest ve věcech nadačních, čímž dozor úřadů nad fundacemi oněmi se uznává; ku zřízení takových nadací a k vykonávání takových dobrých skutků není sice zapotřebí teprve konsensu zeměpanského, leda že by věnovány byly věci nemovité, kde beztoho zeměpanský konsens na základě daných předpisův udělen býti by musel.

Má-li kandidát nebo kandidátka stavu řeholního své zvláštní jmění a je-li sui juris, může i nadále disponovati dle práva svým jměním, pokud to předpisům zmíněným nevadí, kterážto disposice však nastati má obyčejně před složením professe.

5. Aby předpisům všem zadost učiněno bylo, prohlašují se všechny actus inter vivos et mortis causa napřed za neplatné, které by proti tomuto zákonu neb in fraudem legis byly předsevzaty přímo nebo nepřímo, veřejně nebo tajně; současně vyhrožuje se všem značnějšími tresty peněžitými i tresty jinakými, kdož by zákony přestoupili, nebo při přestoupení spolupůsobili; denunciantům slibuje se obyčejná odměna.

Konečně se přikazuje všem úřadům, by zákon řádně prohlásily a přísně bděly nad jeho prováděním.

Porovnáváme-li ustanovení zákona tohoto s ustanoveními dřívějšími, nejeví se ovšem žádný rozdíl zásadní; vždyť i dřívější zákony shora uvedené pod trestem neplatnosti zapovídaly nabývání nemovitostí bez zeměpanského konsensu a kladly meze co do nabývání movitostí; rozdíl záleží jen v přísnosti, která z ustanovení oněch vysvítá a kterou se prohlašuje každé jednání in fraudem legis předsevzaté za neplatné.

Totéž stanovisko zaujímají zákony a předpisy později vydané; stále pak opakují obmezení co do nabývání majetku se strany církev-

[131]) Nařízení ze dne 24. ledna 1766 dovoluje bohatým kandidátům, aby větší sumu než 1500 zl. přinesli jako věno do klášterů schudlých, ovšem s povolením zeměpanským. Srov. Kahl, str. 230, pozn. 19.

ních ústavův, ale současně upravují se poměry majetkové professů samých; neboť nemohou professové ničehož o s o b n ě nabývati následkem slibů řeholních, oni však nemohou též nabývati pro klášter, leda v mezích zákonův amortisačních,[132]) které my zde dále sledujeme.

Ježto záhy vznikly pochybnosti o pravém dosahu zákona právě projednaného, který se proto též různě vykládal, vydána byla reskriptem ze dne 2. května 1772[133]) authentická interpretace § 4. zákona onoho.

Dle výkladu tohoto nejsou řeholní ř á d y mužské ani ženské způsobily, by nabyly statků světských kterýchkoliv a od kohokoli jiným způsobem nebo z jiného důvodu, než že kandidát nebo kandidátka stavu řeholního přinesli do řádu nebo kláštera sumu 1500 zl., dovolenou zákonem shora řečeným za šetření modifikací vytknutých; při takovémto stavu věcí patrno jest, dodává reskript, že nelze různiti mezi „professi de praeterito et futuro", dále že nelze připustiti názoru, jakoby zákon vydán byl pouze „de prohibitione ulterioris acquisitionis per Candidatos" a jako by jiné „tituli aut modi acquirendi" nebyly zakázány.

Podobný ráz interpretační má dekret dvorské kanceláře ze dne 28. listopadu 1772,[134]) že totiž žádný řeholník dědictvím ničehož nabyti nemůže, nýbrž že professovi přísluší dle zákona pouze dotační obnos; pročež nemají případy takové oznamovány býti fisku k projednání, nýbrž mají býti odbyty hned dle předpisu zákona. Dále se vytýká, že nelze připustiti obdobu co do kvanta při nabývání se strany rukou mrtvých, ježto jednáními soukromými nemohou zmařeny býti nejvyšší záměry prováděné „pro bono publico".

Ačkoli zákon z r. 1771 obsahoval ustanovení dosti podrobná a též doznal authentických interpretací, přece našla se zadní dvířka pro možnost obcházení jeho.

Zákon onen dovolil poskytnutí pravých almužen a zbožných nadání řeholím a klášterům; kde ale byly meze pro tyto dovolené dávky? Zde zdála se býti opětná náprava nutnou; i vydán alespoň pro království české císařský patent ze dne 28. ledna 1775,[135]) který ještě podrobněji upravil § 4. zákona z r. 1771 a ustanovil, že se od nynějška všem řeholním duchovním platiti smí za mši svatou bez rozdílu nejvýše jeden zlatý, což platí i o mešních nadacích; ale přijmouti

[132]) S i n g e r, l. c. 5, 6; B a e r n r e i t h e r, l. c. str. 30.
[133]) Sammlungen l. c str. 36; J a k s c h, l. c. II., 201.
[134]) J a k s c h, l. c. II., 202.
[135]) Sammlungen l. c., str. 44 nsl.

obnos větší na dobrý úmysl veskrze se zapovídá, i když by se tvrdilo, že nadání věčné zřízeno býti má. Zákazem tímto však zahrnuty nebyly mše velké nebo zpívané, za něž naopak platiti se mělo jako dosavad.

Co do jiných věnování peněžních, které pod záminkou almužny se dávají, stanoví se, že se dáti může něco jako almužna jen oněm řeholníkům, kteří jsou členy řádů žebravých, jimž dosud povoleny byly veřejné sbírky „authoritate publica",[136]) při čemž ale almužny jen potud se dovolují, pokud se nedostává řádům oněm jiných nadání dostatečných k jich výživě; všechny jiné řády a kláštery výhody této účastny býti nesmí. Kdyby však almužna řečená částku 100 zlatých přesahovala, musejí peníze jako almužna poskytnuté uloženy býti v nějakém veřejném fondu, a musí se ihned učiniti oznámení u komise fundační, která ustanovena byla v každé zemi a která starati se má o zajištění fondů trvale zřízených, jinak že by almužna propadla ipso facto; dále stanoví se neplatnost každého aktu, který by se stal oproti zákonnímu předpisu in fraudem legis ať veřejně nebo tajně, ať přímo nebo ne-

[136]) Žebravým řádům jen tenkráte dovoleno bylo sbírati almužny, když se jim nedostávalo příjmů jiných; tak výslovně vytýká patent ze dne 6. června 1625 (J a k s c h, l. c. I., 63 nsl., kdež chybně vytištěn „červenec" místo „červen") při povolení sbírání almužen Milosrdným bratrům (fratres beati Joannis Dei Misericordiae) a dekret dvorské kanceláře ze dne 27. prosince 1782 (J a k s c h, l. c. I., 72) žádá pro povolení sbírání almužen průkaz, že klášter bez takových sbírek nemůže existovati z vlastních příjmův. Dekret dvorské kanceláře ze dne 9. října 1783 (J a k s c h I., 61) ustanovuje, že přestati mají osvobození od cla a poštovného, jakož i poskytování dříví a soli od toho dne, kdy provedeno bude úplné dotování žebravých řádů primae classis, k nimž se počítají dle reskriptu ze dne 4. listopadu 1752 a 16. března 1754 (J a k s c h I., 67) Kapucíni, Františkáni, příslušníci Societatis Jesu v klášterech, Trinitáři a Milosrdní bratří. Když pak po zřízení n á b o ž e n s k é m a t i c e podpory z ní klášterům poskytovány býti mohly, a tudíž nová organisace klášterů prováděna býti mohla, zapověděl dekret dvorské kanceláře ze dne 6. října 1789 (J a k s c h I., 75) sbírání almužen všem klášterům žebravým posledním říjnem 1789, vyjma pouze Milosrdné bratry a Alžbětinky; příjmy takto ušlé měly jim nahrazovány býti z náboženského fondu od 1. února 1790 ve čtvrtletních lhůtách anticipačních. Sbírání almužen povolováno pak ve výjimečných případech, na př. Františkánům a Kapucínům v Solnohradsku a Tyrolsku (cf. H e l f e r t, Handbuch str. 206, č. 2). Detailní předpisy obsaženy jsou u J a k s c h e I., 61—76; VII., 34 nsl., též u H e l f e r t a Handbuch 207 a u t é h o ž Von dem Kirchenvermögen und dem Religionsfonde. (3. Aufl)., § 19., str. 59 nsl., § 121, str. 386 nsl.

přímo, jednáním mezi živými nebo na případ smrti, nebo způsobem jakýmkoliv jiným.

Dále zakazují se pod neplatností všechna nabývání se strany řeholníkův učiněná vůbec in fraudem legis; pročež nesmí se pod stejnými následky nikterakž odváděti více, než obyčejem nebo řádem štolním stanoveno jest za příčinou odříkání litanie nebo modlitby, za předsevzetí požehnání nebo jinakých duchovních funkcí, pokud vůbec se odměňují.[137])

Dále obsahují ještě interpretace dekrety dvorské kanceláře ze dne 22. září 1775 a 5. června 1779;[138]) především poukazují k tomu, že dotace se strany kandidátovy nesmí se pokládati za podstatnou podmínku ku přijetí do stavu řeholního, nýbrž že se teprve později stala zvyklostí, že jest tudíž věcí více nahodilou; nemůže tedy žádný kandidát stavu řeholního k obvěnění kláštera býti donucen cestou zákonní (per legem), nýbrž rozhodují zde jen úmluvy učiněné mezi klášterem a vstupujícím neb osobami třetími, při čemž však obnos obvěnění i se všemi výlohami vedlejšími nesmí nikterakž sumu 1500 zl. přesahovati; zůstaveno jest každému na vůli, by dal klášteru méně nebo více, je-li klášter i za takových podmínek spokojen s přistoupením kandidátovým; co tedy při professi nebylo placeno nebo vymíněno, nemůže též později požadováno býti, aby obnos 1500 zl. byl doplněn; pročež nesmí žádný professus, ať vstoupil do řádu před vydáním zákona amortisačního nebo po vydání jeho, nic více nad obnos žádati, než který byl zaplacen nebo vymíněn, a nikdy nesmí to, co bylo splaceno nebo vymíněno neb obé dohromady přesahovati částku zákonnou. Uznává se tudíž pouze titulus dotis v naznačených mezích jako důvod nabývání, každý jiný titulus, i titulus haereditatis však veskrze jest vyloučen.

Ačkoli předpisy právě vyložené dosti zřetelně mluví, přece zachovávány v praxi namnoze zásady jiné, odporující platnému právu; bylo totiž pozorováno, že některé kláštery a ústavy mužské i ženské snaží se nabyti různá dědictví ex persona svých professův, a to dědictví na základě posloupnosti testamentární a zákonní za předstírání různých důvodů, jako na př. tituli eleemosynae, pročež bylo nařízeno

[137]) Patent právě vyložený byl republikován dekretem dvorské kanceláře ze dne 23. července 1806 (Kropatschek, Sammlung der Gesetze Franz II., 21. svazek, str. 462, 463, č. 7053).

[138]) Jaksch, l. c. II., 204, 205.

dvorským dekretem ze dne 17. července 1779[139]) soudním úřadům, aby při projednávání dědictví se držely přesně dle platných zákonův amortisačních, a by žádnému klášteru nebo řeholníku nenechaly připadnouti něco titulo eleemosynae, když to nebylo výslovně stanoveno v testamentu nebo nebylo někým dáno dobrovolně dle platných zákonův.

Proti jinému způsobu obcházení zákonův amortisačních čelí dekret dvorské kanceláře ze dne 28. srpna 1779;[140]) zapovídá pod trestem úplné neplatnosti smlouvy učiněné způsobem tím, že laikové přenechávají církevním ústavům a klášterům jak mužským tak i ženským jmění své, záležející v nemovitostech nebo v kapitále ještě za svého živobytí oproti závazku, že ústavy řečené budou je vyživovati a ošetřovati po čas života a že je pohřbí po smrti a že nechají čísti za ně několik mší ku spáse jejich duší.[141])

Že dřívější zákony, které jsme dosud seznali a které ovšem později změněny nebyly, pokládány byly za dále platné, vysvítá nejlíp z dvorského dekretu ze dne 20. března 1778,[142]) který doplňuje starší předpisy vydané o výměně a právu odkupném ke statkům prodaným rukoum mrtvým. Právo odkupné má se totiž říditi dle koupě, tudíž mělo najednou vyměněno býti, co koupí nějakou najednou bylo nabyto, při čemž dle nařízení ze dne 27. března 1779[143]) právní důvod a doba, kdy ruce mrtvé něco nabyly, dokázány býti mají držitelem statků, které se odkupují, ježto snad jiné osoby nebudou míti žádných příslušných listin, ani již nebude svědků potřebných. — — —

Pochopitelno jest, že za Josefa II. zákony amortisační upravovány dále, vždyť za panovníka tohoto církevní autonomie co nejvíce musela ustoupiti státní nadvládě, čemuž i v naší otázce jinak nebylo.

[139]) Jaksch, l. c. II., 205.

[140]) Jaksch, l. c. II., 205 nsl.

[141]) Již dvorským dekretem ze dne 14. dubna 1775 (Sammlung aller k. k. Verordnungen u. Gesetze v. J. 1740—80, Vídeň 1787, 7. svazek, str. 214, č. 1683) zapovězeno bylo představeným řeholním, by nikdy nekvitovali, vlastním jménem příjem úroků a požitků příslušících osobám třetím, které se třebas v jejich klášterech nacházejí, nýbrž přikazuje se jim, by kvitovati nechali osoby tyto. Jako trest přestoupení zákazu tohoto stanoví se pro představené řeholní, by odvedli dvojnásobný obnos částky kvitované do kasy pro chudé.

[142]) Sammlung cit. (Vídeň 1787) 8. svazek, číslo 1961.

[143]) Sammlung cit. (Vídeň 1787) 8. svazek, č. 2059.

Již ze dne 17. prosince 1780[144]) č. 1. sbírky zákonů soudních datuje patent císařský, čelící proti obcházení zákonův amortisačních.

Bylo totiž pozorováno, že mnozí, kdož se věnovati chtějí životu řeholnímu, činí poslední pořízení před složením slavných slibů řeholních, a že v pořízeních těchto se snažili, by oproti zákonu amortisačnímu ze dne 26. srpna 1771 a oproti pozdějším nařízením ustanovili mrtvým rukoum ze svého majetku z různých příčin více, než těmto vůbec nabývati dovoleno jest; pročež neměl od nynějška pod neplatností nikdo před složením slibů řeholních učiniti nižádné poslední pořízení, ve kterém by disponoval svým jměním nynějším a budoucím ve větších rozměrech, než v mezích dovoleného vitalicia, a kterým by řádu nebo klášteru více připadnouti mělo než 1500 zl. rýnských zákonně dovolených.

Z obnosu tohoto mohl sice testator část k účelům zbožným stanoviti, ale část takto odkázaná stenčuje věno samo a musí odečtena býti od určených 1500 zl. Což by ale mrtvým rukoum odkázáno bylo přes částku tuto kterýmkoli způsobem, na př. na kostely, chrámy, ornáty, bratrstva, duchovní nadace, to vše má býti neplatným.

Z ustanovení těchto pak plyne, že dědici světští neb interesenti vůbec oprávněni jsou, by kdykoli práva svého u soudů se domáhali; pročež není též zapotřebí, by duchovní představení řeholní předkládali takové testamenty ke dvorským úřadům nebo k zemským vládám, jak stanoveno bylo nařízením ze dne 28. září 1779,[145]) jelikož nyní světští interesenti právo mají, by ochranu hledali u soudův, a ježto každý soudce tím více pomoc jim poskytne, ano vše jest neplatné, co přes 1500 zl. řeholníkům a mrtvým rukoum jako věno dáno býti by mělo.

Dvorským rozhodnutím ze dne 13. května 1781, které publikováno bylo v rak. zemích německých dne 23. května a v Čechách dne 1. června 1781,[146]) bylo dovoleno duchovním ústavům a klášterům, by i nadále hory pavovaly, horní podíly nebo kukusy s příslušenstvím

[144]) Jaksch II., 207, 208 má datum 9. prosince a Zweite Sammlung der k. k. landesfürstlichen Verordnungen u. Gesetze (Praha 1782), str. 5. má datum 10. prosince 1780. Srov. sluší též Singer, l. c. str. 9 nsl. o sporu, který povstal na základě tohoto nařízení co do zahájení pozůstalostního řízení po vstoupení professa do kláštera.

[145]) Baernreither, l. c. str. 30.

[146]) Codex iuris ecclesiastici Josephini, 1. svazek (1788 ve Frankobrodu a Lipsku), č. 14 str. 28, 29. K tomu srov. dekret českého gubernia ze dne 16. května 1837 č. gub. 23364 v Provinzial-Gesetze Böhmens, 19. svazek, str. 235, č. 131, který se vztahuje k ustanovením shora řečeným.

kupovaly a držely; co se však týká nabývání na základě dědictví nebo darování (tedy způsobem lukrativním), nutno se nadále říditi dle amortisačních zákonů dosud publikovaných; to znamená, že bylo lze tímto způsobem nabyti hor nebo kukusů pouze do obnosu 1500 zl. beze zvláštního povolení zeměpanského.

Dovolení shora řečené odůvodňováno tím, že držení a dělání hor se strany duchovních ústavů jest proto prospěšné, že stát uspoří na výlohách, které by jinak činiti musel sám.

Opětně nastaly pak pochybnosti, v jakém objemu zrušily zákony amortisační právo odkupné, vyplývající z poměru vrchnostenského, pročež vydán byl nyní patent ze dne 30. června 1781[147]) č. 21 sb. z. s., který jest však pouze opakováním generále ze dne 14. července 1753, vydaného pro Čechy a Moravu; bylo totiž tenkráte již zakázáno, by duchovní ústav jako vrchnosť nesměl vykonávati právo odkupné při zcizování poddanské nemovitosti příslušící k panství svému, naopak prohlášena byla nabývání taková bez povolení zeměpanského jako protizákonná, a to z důvodu, že různí duchovní stavové, kapitoly, kollegia, kláštery a kostely oproti ustanovení ze dne 5. října 1669 mnoho nemovitostí nabyli, a to tím, že je při jejich zcizení odkoupili a příslušné smlouvy do knih gruntovních zapsati dali, při čemž odvolávali se k vrchnímu vlastnictví (dominium directum) nad mnohými pozemky, nacházejícími se pod jejich jurisdikcí, které však drženy byly od světských osob po nepamětné doby za placení určitých úroků nebo na základě práva emphyteutického. Zákaz nabývání takového bez povolení zeměpanského byl nyní všeobecně obnoven.

Tímto ustanovením zrušeno bylo tudíž vzhledem k církevním ústavům právo retrakční, což později všeobecně se stalo občanským zákonníkem ze dne 1. listopadu 1786 č. 591 sb. z. s. (II. hlava prvního dílu § 4. a 6.), pokud se týká dvorským dekretem ze dne 18. listopadu 1786,[148]) což ještě patent ze dne 8. března 1787 č. 649 sb. z. s. výslovně opakoval, z čehož ovšem vyňal dvorský dekret ze dne 27. dubna 1787 č. 673 sb. z. s. právo retrakční, které na úmluvě spočívá.

Patentem ze dne 11. října 1781 č. 25 sb. z. s. bylo pak stanoveno, že od dotační sumy stanovené v obnosu 1500 zl. nikdy daň dědická srážena býti nemá, když suma ona připadla řádu na základě

[147]) Codex i. e. Josephini cit. str. 29, pozn.

[148]) Jaksch l. c. II., 568 nsl.

posloupnosti testamentární nebo zákonné, nýbrž naopak příslušným klášterům vyplacena býti má z pozůstalosti nezkráceně. — —

Jak známo, byla dvorským dekretem ze dne 28. února 1782[149]) v Rakousku zřízena náboženská matice (Religions- u. Pfarrkasse), do níž plynouti mělo jmění klášterů zrušených, a to ne snad, aby bylo použito k účelům světským, nýbrž by z něho placeny býti mohly pense jednotlivým bývalým řeholníkům, by část přebytečná, jakož i po vymření pensistů důchod celkový obrácen býti mohl pouze k účelům zvýšení kultu a s tím spojeného dobra bližního dle návrhův úřady podaných.

Dle dvorského dekretu ze dne 28. října 1783[150]) měly pak do téhož fondu (fundus ecclesiasticus, fundus religionis) plynouti všechny interkalární příjmy z biskupství a z kterýchkoliv jiných duchovních beneficií.

Dvorským dekretem ze dne 14. července 1784 č. 314 sb. z. s., jemuž dostalo se interpretace authentické dvorským dekretem ze dne 24. ledna 1785 č. 384 sb. z. s., ustanoveno bylo právě vzhledem k zřízené matici náboženské, že nyní není více třeba šetřiti ustanovení starších, dle nichž při nabývání reality nové musely ruce mrtvé zciziti jinou realitu dosud drženou ve stejné ceně, a jest jim od tohoto dne vůbec dovoleno, by bez vytčeného obmezení, ale v ostatních mezích zákonův amortisačních hotovosti své proměnily v reality; jinak však zůstaly veškeré zákony amortisační v platnosti, zejména i nezpůsobilosť klášterů k dědění, jakož i zápověď, že vstupující členové nesmějí ničehož klášterům věnovati přes určité kvantum dotační.[151])

Bylo-li zmíněnými dekrety jakési ulehčení poskytnuto duchovním komunitám, bylo jim zase na druhé straně přitíženo tím, že dvorský dekret ze dne 14. července 1786[152]) přikázal, že nesmějí kupovati žádných jiných realit než takových, které bez toho příslušejí již nějakému fondu duchovnímu nebo nadačnímu. — — —

Když pak r. 1805 připadlo Rakousku Salcpursko a Berchtesgaden a v zemích těchto dle potřeby zaváděn byl právní stav odpovídající ostatním zemím rakouským, vydán byl 27. února 1808[153])

[149]) Zweite Sammlung l. c. (Praha 1782) str. 137, č. 60. Helfert, Von dem Kirchenvermögen u. dem Religionsfonde (3. vyd.) str. 34 nsl.

[150]) Zweite Sammlung l. c. str. 286, č. 183.

[151]) Srov. Pražák v Právníku str. 511, pozn. 23.

[152]) Jaksch l. c. II., 210.

[153]) Sammlung der Gesetze Kaiser Franz' II. od Josefa Kropatschka; 24. svazek, č. 7915, str. 249 nsl.

patent císaře Františka, který upravil též nabývání majetku se strany rukou mrtvých a to tím způsobem, že v § 1. za platná prohlásil i pro země řečené ustanovení daná v letech 1340, 1526 a 1771 v rozsahu shora udaném. — — —

Co se tkne stanoviska všeobecného občanského zákona ze dne 1. června 1811 č. 946 sb. z. s., ku kterému jsme nyní dospěli, sluší, jak ovšem všeobecně známo jest,[154]) poukázati k §§ 18., 355., 356., 538. a 1453. Každý jest oprávněn, by za šetření podmínek zákonních nabýval práv (§ 18.), pročež ovšem může důsledně každý, komu nevadí ustanovení § 18., nabyti vlastnictví věcí sám nebo prostřednictvím zástupcovým (§ 355.), může též pravidelně dědíti (§ 538.) a nabyti vlastnictví nebo jiných práv vydržením (§ 1453.).

Článek 8. publikačního patentu k občanskému zákonníku ponechal však výslovně v platnosti nařízení o politických, kamerálních nebo finančních předmětech, která soukromá práva obmezují nebo blíže určují, třebas v občanském zákoníku k nim výslovně nebylo se odvoláno.

Článkem tímto obč. zákoník v platnosti zachoval dřívější předpisy amortisační, které ode dávna pokládány byly za zákony rázu politického, pokud se týká finančního (in materiis publico-ecclesiasticis).

Vzhledem k předpisům amortisačním a k § 18. obč. z. musíme ovšem říci, že tudíž duchovním korporacím a právnickým osobám duchovním vůbec volno nebylo, by nabývaly veškerých práv, nýbrž jen by jich nabývaly v mezích zákonův amortisačních.

Pro názor tento ovšem nikým nepopřený uvésti lze též § 26. obč. z., který mluví všeobecně o zvláštních předpisech pro právnické osoby, jichžto platnosť tudíž nadále uznává, vždyť mají se říditi dle nich práva členů právnických osob; ve smyslu § 26. jsou však církevní korporace a ústavy právnickými osobami dovolenými;[155]) zvláštní předpisy pro ně vydané a dosud nezrušené platí tudíž nadále. Z toho pak jde, že občanský zákoník žádných změn neučinil na zákonech amortisačních.

Patrno jest dále, že zákony amortisační jako platné vůbec musely známy a respektovány býti i úředně; že tudíž § 356. obč. z. u věci

[154]) Srov. na př. Randa, Eigenthumsrecht str. 24 nsl., § 2. Baernreither, str. 34.

[155]) Srov. Schulte, Die juristische Persönlichkeit der katholischen Kirche (1869), str. 82 nsl., § 6.

této měl průchod jen potud, pokud běželo o to, aby se dokázalo, že skutečně osoba nebo věc přísluší do třídy takové, která podrobena jest některým obmezením ohledně nabytí vlastnictví, že však nemuselo býti dokazováno, že a pokud obmezení amortisační trvají, k nimž naopak úřady přihlížeti musely z povinnosti úřední.[156])

Na tomto stavu věcí nyní zásadně měněno nebylo ničehož, až nastal převrat v letech padesátých století našeho.

I byl se takto dosud vyvinul v zemích rakouských znenáhla celý systém předpisův amortisačních, tvořících takřka ius strictum, právo přísné. Ale neměly se povoliti výjimky, neměla průchodu míti někdy aequitas, když běželo o duchovní korporace chudé, jichžto činnosť věnována byla vyučování, neb ošetřování nemocných, a to tím více, když korporace tyto zavázaly se, že nebudou činiti žádných nároků na podporu státní jinak snad odůvodněnou?[157])

Zákonodárství v Rakousku k tomuto stanovisku přistoupilo[158]) a stanovilo celou řadu výjimek z předpisův amortisačních, ovšem od případu k případu, kde osvobození ono zdálo se býti přiměřeným.

K úplnému zrušení zákonův amortisačních však nepokládána ještě doba za příhodnou, což vysvítá zejména též z porad,[159]) konaných r. 1821 při zavádění zákonův oněch v Dalmacii, když byla totiž spojená dvorská kancelář císařem vyzvána, by podala dobré zdání o účelnosti zákonův amortisačních a o tom, zdali nebylo by s výhodou, by modifikace některé zavedeny byly.

Dvorská komise pro zákonodárství ve věcech soudních prohlásila se proti zrušení zákonův amortisačních; totéž učinila i spojená kancelář dvorská, současně však hájila zásadu osvobozování případného, nastala-li toho potřeba při řádech působících pro dobro bližního.[160])

Jaký ráz měla však jednotlivá osvobození tato, která pak též chceme seznati? Ježto o dosahu jich pochybnosti byly vznikly, vydány byly dekrety za účelem objasnění úmyslu zákonodárcova.

Dekret dvorské kanceláře ze dne 10. března 1809 a dvorský dekret justiční ze dne 23. března 1809 č. 887 sb. z. s.[161]) jakož i dvorský dekret ze dne 27. dubna 1816 č. 1235 sb. z s. a ze dne 2. května 1828 č. 2342 sb. z. s. prohlásil, že osvobozením od zákonův amortisačních některým klášterům udělením rozuměti sluší tak, že příslušné ústavy jsou sice způsobilé, by nabývaly bezprostředně vlastním jménem jak jednáními mezi živými, tak i na základě posledních pořízení, že však nikoli nesmějí činiti nároky jménem professů na díl povinný nebo na posloupnosť zákonní po příbuzných professových, ani že nemohou nabyti, co věnováno bylo bezprostředně jednotlivým professům. Naopak zůstávají nadále neplatná a bezúčinná ustanovení, učiněná ve prospěch professů k nabývání nezpůsobilých.

Ustanovením tímto přiřknuto bylo tudíž jednotlivým klášterům jako korporacím osvobození shora řečené; postavení jednotlivých řeholníků v osvobozeními oněmi však nikterakž změněno nebylo co do oboru práva majetkového.[162])

Oproti tomu se však ještě dekrety citovanými dovoluje, že příbuzní nebo příznivci smějí členům klášterův osvobozených od zákonův amortisačních věnovati vitalitium v částce tří set zlatých, kdežto zákonem z r. 1771 vitalitium toto obmezeno bylo pouze na 200 zl. Toto zvýšení vitalitia opakováno bylo dekretem dvorské kanceláře ze dne 7. března 1817.[163])

Kromě toho byla řečená osvobození klášterům pravidelně poskytnuta na odvolání a to až do té doby, kdy by se ukázalo, že výhody této proto již nepotřebují, že mají dostatek jmění k účelům svým; k vůli kontrole a zamezení každého zneužití byli proto povinováni přednostové řeholní, by oznamovali zemským vládám nejen od případu

---

[156]) Stubenrauch, Commentar (5. vyd.) str. 442.

[157]) Dvorský dekret ze dne 7. června 1833, č. 2618 sb. z. s. a dekret dv. kanceláře ze dne 6. listopadu 1839 č. 387 sb. z. s. a dekret téže kanceláře ze dne 23. června 1841 č. 546 sb. z. s. Dv. dekret ze dne 23. března 1826 (Schimon, Sammlung der geistlichen Gesetze u. Verordnungen 1826—1855, str. 31) ustanovil, že všechny ústavy soukromé, které nemají ze žádného veřejného fondu podpory, osvobozeny jsou od ročního skládání účtův o správě jmění vlastního a příjmech, jsou ale jen povinny, by koncem účetního roku zemské vládě podaly sumární výkaz o všech příjmech a vydáních; jen při ústavu Milosrdných bratří a Alžbětinek mělo to zůstati co do vedení účtů při nařízeních starších.

[158]) Srov. Baernreither, str. 34, 35, 37.

[159]) Srov. Baernreither, str. 37, pozn. 69.

[160]) Dv. dekret ze dne 5. října 1836 č. 3265 podotýká mimochodem, že nebylo nalezeno nutným, by zákony amortisační platné v jiných zemích zavedeny byly též v království lombardsko-benátském srov. Singer, l. c. str. 19, 21.

[161]) Singer, l. c. str. 45 nsl.

[162]) Pražák v Právníku str. 512—514; Baernreither l. c., str. 34 a pozn. 66. Pfaff-Hofmann, Excurse II. svazek, 1. sešit, str. 6—8.

[163]) Jaksch, l. c. X., 569.

k případu věna novými professy přinesená a jiné přírůstky jmění svého, nýbrž aby též dopodrobna vyznačovali částky jakkoli věnované v ročních účtech podávaných vládám zemským

Zásady tyto patrny jsou z dekretu dvorské kanceláře ze dne 26. dubna 1818 č. 1441 sb. z. s., svědčícího zemské vládě v Tyrolsku a Vorarlberku a z jednotlivých ustanovení, o nichž doleji pojednáváme.

Konečně sluší uvésti co do všeobecných předpisů dekret dvorské kanceláře ze dne 13. června 1804 č. 76 sb. z. pol. (21. svazek), svědčící všem zemským vládám, který opakován byl dekretem téže kanceláře ze dne 26. dubna 1818 č. 1442 sb. z. s., svědčícím guberniu pro Tyrolsko a Vorarlberk.

Dos, která stanovena byla zákonem z r. 1771 maximálně na 1500 zl., zvyšuje se totiž vzhledem k drahotě během doby nastalé na částku dvojnásobnou, tudíž 3000 zl., ale jen pro ony řeholní ústavy, které jsou jednak málo dotovány ani nemají realit, jednak se zabývají vyučováním a ošetřováním nemocných; příkladem uvádějí se: Voršulinky, Salesiánky, Alžbětinky, Milosrdní bratří a Piaristé.

Přikročujeme nyní k tomu, bychom seznali jednotlivá zákonní ustanovení, kterými udělena byla osvobození od zákonův amortisačních některým církevním korporacím, najmě řádům, klášterům a kongregacím. Ústavy řečené jsou tyto:

1. Ústav anglických panen. Ústav jako korporace nabyl způsobilosti k nabývání jak jmění movitého tak i nemovitého jednáními mezi živými a na případ smrti ovšem teprve dekretem dvorské kanceláře ze dne 6. května 1805, pokud se týká dvorským dekretem justičním ze dne 17. května 1805 č. 728 sb. z. s.; ale jednotliví členové nadačních domů ve Svatém Hippolytu, v Budíně, v Praze a v Kremži prohlášeni byli již dekretem dvorské kanceláře ze dne 21. května 1774[164]) za způsobilé, by nabývati mohli movitosti pro sebe bez obmezení každýmkoli způsobem, ne však nemovitostí, což dá se poněkud vysvětliti tím, že anglické panny skládají pouze sliby prosté.

2. Řád Milosrdných bratří. Poprvé dostalo se osvobození řečeného na deset let osadě pražské a to dekretem dvorské kanceláře ze dne 11. září 1779,[165]) na základě kterého volně nabývati mohla jednáními mezi živými i posledními pořízeními, ale s tou podmínkou, že jmění takto nabytého použije se pouze k povznesení osady této.

[164]) Jaksch, l. c. II., 202; Roth-Blaseck, Auszug aller im Königreiche Böhmen bestehenden Verordnungen u. Gesetze (1817), III. díl, str. 451* 1) udává totéž ustanovení jako dvorskou resoluci ze dne 7. června 1774.

[165]) Jaksch II., 206.

Dekretem dvorské kanceláře ze dne 16. a dvorským dekretem justičním ze dne 30. srpna 1805 č. 745 sb. z. s. byl řád ve veškerých dědičných zemích na neurčitou dobu[166]) prohlášen za způsobilý k dědění, což se stalo vzhledem k nastalé drahotě potravin a lékův.[167])

3. Řád Piaristů. Dekret dvorské kanceláře ze dne 20. května 1780[168]) dovolil, aby řád tento jménem osob, které po 4. březnu 1780 složily professi, nabýval dědictvím a jiným způsobem dovoleným jmění až do obnosu 1500 zl., když věno dovolené do sumy této řádu buď vůbec nebylo odvedeno nebo ne zúplna, při čemž však vše počítáno býti muselo do sumy oněch 1500 zl., co klášter byl již nabyl professy příslušnými, kdežto výhoda zmíněná místa míti neměla, když řád se byl spokojil ve zvláštní úmluvě sumou menší.

Úplného osvobození od zákonův amortisačních dostalo se řádu Piaristů na dobu neurčitou dekretem dvorské kanceláře ze dne 10. prosince 1812 č. 1019 sb. z. s. a dvorským dekretem justičním ze dne 8. ledna 1813.[169]) Dvorský dekret ze dne 27. dubna 1816 č. 1235 sb. z. s. vyslovil pak zvláště toto osvobození pro kolegium Piaristů v Koparu (v rak. Přímoří, kraji istriánském).

4. Ústavy Voršulinek. Osvobození úplné bylo poskytnuto dvorským dekretem ze dne 19. července 1805 č. 740 sb. z. s. na dobu neurčitou, což patentem ze dne 27. února 1808 svědčícím vévodství solnohradskému a knížectví berchtesgadskému[170]) opakováno bylo vzhledem k ústavům v těchto zemích se nalézajícím s tou však podmínkou, že když kandidátka větší věno než 1500 zl. ústavu přinésti chce, převod takový nastati smí teprve při skládání slavných

[166]) Dvorský dekret justiční ze dne 16. června 1826 č. 2192 sb. z. s. a dekret dvorské kanceláře ze dne 2 července 1826 č. 48 sb. z. pol. (sv. 54) vydány byly, aby opravily chybu, která se vloudila do dekretu shora citovaného, kde mylně obmezení na 20 let vysloveno bylo místo obmezení na dobu neurčitou.

[167]) Milosrdní bratří, Piaristé, Alžbětinky a Voršulinky byli vyňati z odvádění ročního aequivalentu daně z dědictví; srov. Helfert, Von den Einkünften, Abgaben u. Verlassenschaften geistlicher Personen (3. vyd.), str. 197, č. 4).

[168]) Jaksch, l. c. II., 206.

[169]) Jaksch, l. c. VII., 571.

[170]) Kropatschek, l. c. 24 sv., číslo 7915, str. 252.

slibů řeholních; další úplné osvobození uděleno pak ještě vzhledem ku klášteru v Gorici dv. d. ze dne 27. dubna 1826 č. 1235 sb. z. s.

5. Alžbětinky osvobozeny na dobu neurčitou na základě dekretu dvorské kanceláře ze dne 3. října a dvorského dekretu justičního ze dne 11. října 1806 č. 788 sb. z. s.

6. Salesiánky byly úplně osvobozeny od zákonův amort. a to klášter vídeňský dekretem dvorské kanceláře ze dne 14. července 1808 č. 9 sb. z. pol. (31. svazek); opětně zřízený klášter comský na základě dvorského dekretu ze dne 6. května 1815[171]) s podmínkou, by všechny darované částky uloženy byly užitečně za příčinou zřízení fondu dotačního; klášter gleink-ský (v Horních Rakousích) nejvyšším rozhodnutím ze dne 24. října 1833,[172]) konvent v Padově nejvyšším rozhodnutím ze dne 23. listopadu 1850 a příslušným výnosem ministerstva pro kultus a vyučování ze dne 28. listopadu 1850 č. 458 ř. z.

7. Sačský klášter Klarisek obdržel dekretem dvorským ze dne 5. dubna 1811 č. 939 sb. z. s. povolení, by přijímati směl větší věno kandidátek, a způsobilosť k dědění na neurčitou dobu.

8. Řeholní osada Mechitaristův od r. 1810 ve Vídni obdržela úplné osvobození od zákonův amortisačních dekretem spojené dvorské kanceláře ze dne 23. prosince 1814 a dvorským dekretem justičním ze dne 25. ledna 1815 č. 1130 sb. z. s.

9. Kapucínské kláštery v Tyrolsku a ve Vorarlberku byly vyňaty ze závazku zákonův amortisačních dvorským dekretem justičním ze dne 18. února 1815 č. 1133 sb. z. s. na dobu neurčitou, ale s těmito podmínkami: řád nesmí přijímati žádné kapitály nebo nemovitosti za účelem své dotace ani ne cestou darování, ani ne cestou odkazů, což již nesmí činiti dle své ústavy řádové; ale řád smí přijmouti každý dar neb odkaz v obnosu kterémkoli k neodkladnému upotřebení nebo smí přijímati nadační kapitály na mše, výroční dni nebo jiná bohoslužebná cvičení, třeba by úroky z kapitálů těchto převyšovaly částku zákony amortisačními dovolenou pro mše nebo výroční dni.

10. Kláštery Benediktinek v Terstu, Rěce, Krku a Osoru byly osvobozeny úplně dekretem dvorským ze dne 27. dubna 1816 č. 1235 sb. z. s.

[171]) Rieder, Handbuch der k. k. Gesetze u. Verordnungen über geistliche Angelegenheiten (1848), I., str. 17, číslo 19.

[172]) Rieder I., 14, č. 6.

11. Karmelitky pražské obdržely povolení k přijímání darů však s podmínkou, že oznámí každý přírůstek jmění svého dvorské kanceláři (dekret téže kanceláře ze dne 4. března 1819[173]).

12. Řád Jezuitův, a to provincie haličská, existující od r. 1820, obdržela osvobození nejvyšším rozhodnutím ze dne 4. dubna 1828 a dvorským dekretem ze dne 2. května 1828 č. 2342 sb. z. s.

Korporace téhož řádu v zemích německých a lombardsko benátských obdržely však toto osvobození teprve dekretem dvorské kanceláře ze dne 17. října 1842 č. 649 sb. z. s., vydaným na základě nejvyššího rozhodnutí ze dne 11. října 1842; ale při tom ovšem učiněna byla opětná výminka; neboť nejen musela býti předložena k schválení nejvyššímu každá nabídka učiněná Jezuitům co do nabytí majetku nemovitého, nýbrž musel býti i oznámen každý přírůstek jmění k nejvyšší vědomosti.

13. Klášter Redemptoristek ve Vídni obdržel osvobození od zákonův amortisačních pouze tak, že směl přijímati neobmezeně dary movité, činěné jednáními mezi živými a na případ smrti. Současně bylo vysloveno, že jednotlivé řeholnice mohou jmění volně nabývati i dědictvím ab intestato. Nabývání nemovitostí dovoleno bylo však pouze po předchozím svolení zeměpanském.

Řečené právo přiřknuto jednotlivým členům ovšem z toho důvodu, že neskládají slavné sliby, nýbrž jen sliby prosté. (Nejvyšší rozhodnutí ze dne 11. listopadu 1830 a dekret dvorské kanceláře ze dne 23. prosince 1830 č. 2498 sb. z. s. a dvorský dekret ze dne 24. března 1831 č. 2508 sb. z. s.[174])

14. Milosrdné sestry:

a) ústav Milosrdných sester ve Vídni povolený nejvyšším rozhodnutím ze dne 12. listopadu 1831 obdržel osvobození v těchže rozměrech jako klášter Redemptoristek ve Vídni (srovn. shora č. 13 a dvorský dekret ze dne 13. ledna 1832 č. 2545 sb. z. s.)

b) Milosrdné sestry v Zamsu (v Tyrolsku) obdržely úplné osvobození jako vůbec požívají podobné korporace duchovní věnujíce se ošetřování nemocných a vyučování, nejvyšším rozhodnutím ze dne 16. dubna 1831 a dekretem dvorské kanceláře ze dne 23. dubna 1831 č. 2514 sb. z. s.

[173]) Jaksch, l. c. VII., 572.

[174]) Kongregace Redomptoristův ale podléhala amortisačním zákonům co do nabývání nemovitostí, srov. dv. d. justiční ze dne 9. ledna 1843 č. 670 sb. z. s.

c) Milosrdné sestry svatého Karla Boromejského v Čechách obdržely totéž úplné osvobození od zákonův amortisačních na neurčitou dobu jako Alžbětinky (viz shora č. 5.): nejvyšší rozhodnutí ze dne 2. listopadu a dekret dvorské kanceláře ze dne 6. listopadu 1839 č. 387 sb. z. s., což nejvyšším rozhodnutím ze dne 4. února 1843 a dvorským dekretem justičním ze dne 27. února 1843 č. 685 sb. z. s. v podstatě opakováno bylo.

d) Řád Milosrdných sester povolený v Solnohradsku nejvyšším rozhodnutím ze dne 19. června 1841 obdržel úplné osvobození od zákonův amortisačních, ano i osvobození od skládání účtů, ježto se zřekl všech nároků na podpory z veřejných fondů (dekret dvorské kanceláře ze dne 23. června 1841 č. 546 sb. z. s.).

e) Milosrdné sestry ve Štyrském Hradci obdržely totéž osvobození jako Mil. sestry ve Vídni nejv. rozh. ze dne 9. srpna 1845; dekrety dvorské kanceláře ze dne 13. srpna a 14. října 1845 č. 901 sb. z. s.

15. Klášter pode jménem Sorelle della sacra Famiglia ve Veroně povolený nejvyšším rozhodnutím ze dne 5. května 1833 k vychovávání ženské mládeže obdržel osvobození od zákonův amortisačních; též jednotliví členové tohoto ústavu měli volnost u nabývání jmění, pokud sliby slavné nesložili (dvorský dekret ze dne 7. června 1833 č. 2618 sb. z. s.).

16. Řeholnice v Halleinu (v Solnohradsku) co do osvobození na roveň postaveny anglickým pannám (nejv. rozhodnutí ze dne 19. ledna 1839 a dekret dvorské kanceláře ze dne 28. ledna 1839.[175])

17. Ústav sester německého řádu, zavedený na zkoušku v Laně (v Tyrolech) a v Opavě na základě nejvyš. rozhodnutí ze dne 21 listopadu 1840 obdržel nejvyšším rozhodnutím ze dne 19. září 1843 a dekretem dvorské kanceláře ze dne 30. září 1843 č. 746 sb. z. s. povolení, by jak jeho fondy tak i každá jeho jednotlivá osada požívaly na neurčitou dobu téhož osvobození od zákonův amortisačních, kterého se dostalo chudým korporacím duchovním téhož druhu, jichžto členové skládají totiž slavné sliby a věnují se ošetřování nemocných nebo vyučování a vychovávání mládeže. Zásady o zákonné posloupnosti platné dle občanského zákonníka měly však úplně i zde průchodu míti.

[175]) Rieder, l. c. II, 12, č. 2.

18. Školní sestry obdržely povolení, by požívaly těchže výhod co do zákonův amortisačních, jaké vůbec mají řeholnice, zanášející se vychováváním mládeže a to školní sestry v Hradci nejvyš. rozhod. ze dne 9. června 1846 a dekretem dvorské kanceláře ze dne 17. června 1846 č. 971 sb. z. s. a školní sestry v Čechách nejvyšším rozhodnutím ze dne 22. ledna 1854 a výnosem ministerstva pro kultus a vyučování ze dne 26. ledna 1854 č. 1250.[176]) — — —

Známy jsou události, které vedly v Rakousku k tomu, že uzavřen byl konkordát s kurií římskou.[177]) Konkordát tento publikován byl se strany státní patentem císařským ze dne 5. listopadu 1855 č. 195 ř. z. a se strany papežské bulou „Deus humanae salutis auctor" ze dne 3. listopadu 1855. Konkordát z různých stran různě posuzovaný měl v zápětí pravý obrat v otázce naší. Článek první vytkl sice všeobecnou zásadu co do uznání náboženství římsko-katolického, které totiž v celém císařství rakouském vždy zachováno býti má se všemi právy a přednostmi, kterých požívati má dle nařízení božského a ustanovení zákonů církevních. Ale článek ten neměl žádných právních následků; zníť příliš všeobecně a neurčitě. Ovšem jinak tomu jest dle čl. 29.[178]) Církev prohlašuje se za oprávněnou, by volně nabývala nové jmění kterýmkoli způsobem zákonním, a vlastnictví církve všeho, co tenkráte držela nebo budoucně nabude, má zůstati neporušitelným. Čl. 35. prohlašuje pak za zrušené všechny zákony, nařízení a příkazy způsobem kterýmkoli vydané v císařství rakouském a v jednotlivých zemích jeho, pokud odporují jakkoliv ustanovením konkordátním, která naopak platnost míti mají jako zákon státní.

Zákony amortisační, které po staletí se u nás vyvinovaly, tím byly zrušeny.

Církev byla volna u nabývání jmění; ovšem nikoliv u zcizování církevních statků, neboť čl. 30. vyslovuje sice jako zásadu, že církevní statky spravovány budou těmi osobami, kterým správa přísluší dle zákonů církevních, ale prodány nebo značněji zavazeny býti nemají bez svolení císařova a papežova nebo bez svolení činitelů k tomu splno-

[176]) Rieder, l. c. II., 13, č. 3.

[177]) Maassen, Neun Capitel über freie Kirche und Gewissensfreiheit (1876), str. 370 nsl.

[178]) Článkem tímto nebyla avšak nikterakž zrušena dosud platná obmezení právní způsobilosti mnichů; srov. Baernreither, l. c. str. 41, pozn. 75 a shora v pozn. 2 citované rozhodnutí obchodního soudu pražského.

mocněných, kterézto obmezení se stalo vzhledem k podporám placeným z jmění státního na uhrazení potřeb církevních.

Ve směru tomto sluší upozorniti na oběžník ministra kultu a vyučování hraběte Lva Thuna ze dne 25. ledna 1856 č. 1371 [179]) a svědčící všem arcibiskupům a biskupům v mocnářství o provádění konkordátu, a to na číslo 9., [180]) které výslovně k tomu poukazuje, že sice odpadlo obmezení amortisační, že však čl. 30. konkordátu obmezil církev ve volném prodeji a značnějším zavazení statků církevních, pročež ovšem že nutno bude, by vláda zůstala ve stálé vědomosti o tom, co jest statkem církevním, aby tudíž dále politickým vládám zemským oznamován byl každý nový přírůstek jmění až do konečného uspořádání této záležitosti.

Na základě článku 28. a 29. konkordátu a císařského rozhodnutí ze dne 3. června 1858 vydáno bylo pak nařízení ministerstev kultu a spravedlnosti ze dne 13. června 1858 č. 95 ř. z. s účinností pro celou říši ohledně náležitostí a průkazu zákonného trvání duchovních řádův a kongregací jakož i ohledně podmínek, které zachovávati sluší při uzavírání právních jednání s jejich strany.

§ 5. tohoto nařízení výslovně uznává, že mužské i ženské duchovní řády a kongregace zákonně existující oprávněny jsou, by mohly činiti právní jednání a zejména nabývati vlastnictví jakýmkoli způsobem zákonním, ovšem za šetření zákonných předpisův a ustanovení stran zcizení nebo zavazení církevního majetku a pokud to dopouští řád řeholní.

§ 6. žádá pak, běží-li o nabytí vlastnictví, by biskup (příslušný dle bydliště řeholních představených) dosvědčil, že duchovní korporace dle svých řeholních předpisů k tomu jest způsobilá.

§ 7. ukládá dále povinnosť úřadům vedoucím knihy veřejné, by oznámení učinily politické zemské vládě o každém nabytí statků nemovitých se strany duchovních řádů nebo kongregací.

Totéž státi se má při všech změnách vlastnictví na věcech nemovitých v knihách veřejných, zapsaných na jméno takových korporací, ať běží o zcizení, ať o zavazení.

Podobnou zásadu o volném nabývání vlastnictví kterýmkoli způsobem zákonním se strany evangelických církevních obcí (far, seniorátův a superintendencí) vyslovil § 18. císařského patentu ze dne 8. dubna 1861 (č. 41) ř. z.

[179]) Rieder, l. c. III., 60 nsl.

[180]) Tamtéž str. 64.

Zásady nyní vytknuté nedoznaly pak až dosud žádných změn podstatných.

Státní zákon základní ze dne 21. prosince 1867 č. 142 ř. z. o všeobecných právech státních občanů má sice větu zákonům amortisačním příznivou, ale bez praktického následku, neboť prohlásil v 2. odstavci článku 6., že přípustna jsou pro mrtvou ruku obmezení práva nabývati nemovitosti a jimi nakládati a to cestou zákonní z ohledu k veřejnému blahu. [181]) Ale zásada tato provedena nebyla; zákon podobný dosud vydán nebyl, pročež zůstalo to při starém, neboť konkordát publikován byl ve formě zákonní, mohla tudíž ustanovení jeho býti zrušena pouze zákonem výslovně nebo mlčky; článek citovaný však takovým ustanovením zákonním není, neboť mluví pouze o přípustnosti obmezení u volném nabývání nemovitostí, tedy pouze o budoucí možnosti, kdežto sám skutečného obmezení nevytkl. [182])

Ovšem zcela bez praktického významu toto ustanovení státního základního zákona není; byla-li by totiž v Rakousku předložena osnova amortisačních zákonů co do nabývání nemovitostí, nebylo by třeba k uzákonění jejímu kvalifikované většiny dle § 15. 2. odst. zákl. státn. zák. ze dne 21. pros. 1867 č. 141 ř. z., pokud se týká zák. ze dne 2. dubna 1873 č. 40 ř. z., nýbrž jen většiny obyčejné (§ 15. 1. odst. cit. z. zákl.), jelikož by jí státní základní zákon (čl. 6. odst. 1. cit. zák. č. 142 ř z.) měněn nebyl, který naopak sám zákonní obmezení mrtvé ruky ve směru naznačeném (čl. 6. odst. 2.) připouští; nebylo-li by 2. věty v cit. čl. 6., bylo by obmezení mrtvé ruky ovšem též možno, ale jen kvalifikovanou většinou, které potřebí jest při změně státních základních zákonů (§ 15., 2. odst. cit. z. čís. 141 ř. z. [183])

I vyskytuje se nyní otázka, zdali zákonem ze dne 7. května 1874 č. 50. ř. z. o upravení zevních právních poměrů církve katolické nastala snad změna nějaká, ježto článek I. zákona tohoto prohlašuje, že patent z 25. listopadu 1855 č. 195 ř. z., tedy známý

[181]) Táž zásada stejnými slovy projevena byla již v t. zv. Grundrechte des deutschen Volkes (čl. IX., 4) z 21. prosince 1848 a v ústavě říše německé ze dne 28. března 1849 § 165., 2 a v čl. 42. pruské ústavy ze dne 31. ledna 1850; srov. Kahl, l. c. str. 59, § 3. a str. 106.

[182]) Pfaff-Hofmann, Commentar I., str. 219, č. VI.

[183]) Srov. k tomu stenogr. protokoly sněmovny poslanecké, 57. schůzi osmé sesse (projednávání zákona o klášterech), co se týká obmezení církevních institutů co do nabývání movitostí.

rakouský konkordát zrušen jest co do celého svého obsahu. Otázkou touto vracíme se k diskusi, od kteréž jsme na začátku tohoto pojednání byli vyšli.

Byly zrušením konkordátu obnoveny dřívější zákony amortisační?

Formulujeme-li otázku tuto abstraktně, zní pak, zdali zrušením zákona zrušivšího zákon určitý, obživne opětně tento zrušený zákon.[184])

My ovšem nemáme v rakouském právu určitě výslovenou odpověď k otázce této; jsme tudíž poukázáni k všeobecným zásadám právním platným v našem zákonodárství (§ 7. obč. z.).

I v právu římském není otázka tato úplně cizí; třebas nezněla zde všeobecně, jak jsme ji shora seznali, přece máme ji zodpověděnou vzhledem k určitému právnímu poměru.

L. 36 § 4. D. de testamento militis (29, 1) obsahuje totiž ustanovení toto: „Miles iure communi testatus postea testamento iure militiae super bonis omnibus facto post annum militiae vita decesserat; prioris testamenti, quod ruptum esse constabat, non redintegrari vires constitit."

Zásada zde vyslovená jest tato: Jak známo, přísluší vojínům dle práva justiniánského výsada,[185]) že zříditi mohli testament bez všelikých formalit pro dobu polního tažení a že pak dále dle l. 26. D. h. t. privilegovaný testament platnost má ještě po celý rok po čestném propuštění vojínově: „Testamenta eorum, qui ignominiae causa missi sunt, statim desinant militari iure valere, quod anni spatium testamentis eorum, qui honestam vel causariam missionem meruerunt, tribuitur."[186])

Tím, že miles učinil nový testament iure militiae, byl testament dříve iure communi učinený zrušen (testamentum ruptum), a jelikož zemřel vojín post annum militiae, pozbyl platnosti testament vojínův dle shora udané l. 26.; tím ovšem neobživl testament dřívější, učiněný iure communi.[187])

Není pochyby, že zde na místě jest argumentum a minori ad maius; když neobživne ani testament, zrušený pozdějším testamentem, který ovšem zase platnosti své pozbyl, tož tím méně může obživnouti

[184]) Pfaff-Hofmann, Commentar I., str. 219, č. VI. Schiffner, Lehrbuch des österr. allg. Civilrechtes str. 73 (1. sešit), str. 188 (2. sešit).

[185]) Srov. Heyrovského Instituce § 137., str. 415.

[186]) Srov. též l. 21. h. t.

[187]) Srov. sluší co do zásady též l. 3 § 4 D. de iniusto testamento (28, 3).

zákon zrušený, když jeho zrušující činitel, zákon pozdější, sám neplatným se stal.

Ve směru tomto poukázati sluší též k singulárnímu ustanovení § 723. obč. z.,[188]) neboť zde výslovně a výjimečné stanoveno, že když zůstavitel pozdější ustanovení písemné zničil, ale dřívější písemné ustanovení nezničil, že tím toto dřívější ustanovení zase obživne; zákonodárce vychází zde z toho stanoviska, že testator svým jednáním na jevo dal, že chce, aby ustanovení dřívější opětně platilo, neboť kdyby měl úmysl jiný, zajisté že by zničil i ono dřívější ustanovení; kdyby však tohoto předpisu výslovného nebylo (§ 723.), neobživl by dřívější testament, nýbrž nastala by posloupnost intestátní.

Poslední věta cit. § pak však již zcela dle pravidla dodává: „Eine mündliche frühere Anordnung lebt dadurch nicht wieder auf."

Tím tedy, že zůstavitel zrušil ústní pořízení napotomním pořízením písemným, pozbylo ústní pořízení platnosti; kdyby však testátor zničil nyní ono pořízení písemné, tož pouhým tímto faktem nemůže obživnouti dřívější pořízení ústní.

Není i zde vzhledem k druhé větě § 723. argumentum a minori ad maius jako dříve dovoleno?

Podobně jako v našem případě má se to při otázce,[189]) které právo platí, když určitá část území státního přivtělena byla dle zásad mezinárodních trvale (oproti okupaci provisorní) cizí moci, která pak některé stávající zákony zrušila a nahradila zákony novými, a když dále odloučené části se vrátí později ku staré vlasti; toť patrno, že staré zákony plativší zde dříve neobživnou pouhým vrácením se do dřívějšího svazku politického.

Kdyby Elsasy a Lotrinky vráceny byly Francii, přece by neobživla ustanovení, která tam platila za vlády francouzské až do vydání oněch zemí Německu.

Správně vytkl Unger,[190]) že zrušením zákona zrušivšího zákon starší, tento zákon starší sám neobživne, leda že by opak patrný byl z vůle zákonodárcovy na jevo dané výslovně nebo mlčky; zásada to

[188]) Pfaff-Hofmann, Commentar II., str. 660.

[189]) Pfaff-Hofmann, Commentar I., str. 219, 220.

[190]) Unger, System des österr. allgem. Privatrechtes I. (1856) str. 108, č. 4.

zajisté důležitá při poměrně rychle měnících se názorech zákonodárných činitelů v dobách nových.[191])

Tážeme-li se nyní, byla-li při zrušení konkordátu zákonem ze dne 7. května 1874 č. 50 ř. z. projevena vůle zákonodárcova ohledně obživnutí zákonův amortisačních výslovně nebo mlčky, zní odpověď záporně.

Že by vůle tato doznala výslovného výrazu v našem zákonodárství, nelze tvrditi pro nedostatek příslušného zákonního ustanovení. Ale též nelze uvésti důvodů, z nichž bychom mohli vyvozovati, že zákonodárce alespoň mlčky zamýšlel, by obživly zákony amortisační.

V ohledu tomto poukázati můžeme k okolnosti ovšem nikoli rozhodující, ale přece nepřímo svědčící: ani v úředních motivech k zákonu z r. 1874 ani ve zprávách komissí v obou sněmovnách zvolených k projednání zákona tohoto ani v řečech, které ministr kultu a vyučování měl v obou sněmovnách při debatě o zákoně zmíněném nelze spatřiti žádné stopy, že by se mělo za to, že osnovou opětně v platnosť vejíti by měly zákony amortisační; jest to přece otázka tak důležitá, že nelze si dobře mysliti, že by z povolané strany k ní nebyl vzat zřetel[192]) při projednávání sněmovním.

Ovšem že okolnosť naznačená sama o sobě ještě nerozhoduje; motivy, jak známo, jsou sice interpretačním zdrojem, ale zákon sám musí samostatně vykládán býti ze sebe sama.

Že však ze samého cit. zákona z r. 1874 můžeme souditi na to, že neobživly zákony amortisační, tudíž že trvá dosud stav kondordátní v otázce naší, vyplývá naopak z § 31. téhož zákona, který ohledně řeholních společenstev v katolické církvi vytkl, že rozhodna jsou pro jich zevní právní poměry zvláštní ustanovení, vůbec platná pro společenstva tato.

Ježto § tento zní příliš všeobecně, zajisté že vítaným jsou zdrojem interpretačním motivy vládní a to tím více, ježto § 31. přijat byl úplně ve znění vládní předlohy.[193]) Cit. § 31. neobsahuje žádného

[191]) Unger, l. c. pozn. 16; tamtéž str. 258 nsl., kde Unger probírá soukromou právní způsobilosť židů vzhledem k měnícímu se zákonodárství rak. v letech 40. a 50. Srovnati sluší též správné rozhodnutí vrchního soudu vídeňského v příčině této vydané dne 19. října 1852 v Haimerlově Magazin für Rechts- u. Staats-Wissenschaft 7. sv. (1853) str. 358 nsl.

[192]) Die confessionellen Gesetze vom 7. u. 20. Mai 1874, herausgegeben von Paul Gautsch von Frankenthurn (1874) str. 3 nsl., 116 nsl., 130 nsl., 137 nsl., 143 nsl.

[193]) Srov. motivy u Gautsche l. c., str. 84.

meritorního ustanovení, nýbrž vytýká jen, že zevní záležitosti klášterních společenstev zákonem ze dne 7. května 1874 upraveny býti nemají, že naopak rozhodují ustanovení zvláštní, platná v této příčině.

Že přece toto znění § 31. pojato bylo do zákona z r. 1874, vysvětluje se jedině tím, že týž zákon vytknouti chtěl celý systém zevních (lépe snad vnitřních) církevních právních poměrů,[194]) pročež musel se zmíniti výslovně a zvláště i o takových poměrech, jejichž upravení přenecháno bylo zákonům zvláštním.

Hlavně se však poukazuje ve vládních motivech k tomu, že ony poměry vyloučeny býti měly ze zákona z r. 1874, které upraveny byly článkem 28. a 29. konkordátu, pak nejvyšším rozhodnutím ze dne 3. a ministerialním nařízením ze dne 13. června 1858 č. 95 ř. z.

Článek 28. a 29. konkordátu ovšem formelně neplatí vzhledem k čl. I. zák. z r. 1874; ale ježto článek tento zrušil pouze konkordát, nikoli však též zvláštní ustanovení, vydaná na základě konkordátu, nutno pokládati nařízení citované za dále platné, což se i všeobecně uznává; tím však ovšem dokázáno jest nepřímo, že zákon z r. 1874 nechtěl obnoviti zákony amortisační, neboť jinak by v § 31. nenechal v platnosti i §§ 5., 6. a 7. zmíněného nařízení ministerského, jejichžto ustanovení jsme již shora seznali.

Názoru našemu, že amortisační zákony neobživly v nijakém směru, svědčí nepřímo i okolnosť tato:

Současně s osnovou pozdějšího zákona ze dne 7. května 1874 č. 50 ř. z. předložena byla zákonodárným sborům osnova zákona o zevních poměrech právních společenstev klášterních (t. zv. Klostergesetz), která sice v obou sněmovnách byla projednána a po různých změnách přijata, ale která nebyla předložena k nejvyššímu schválení.

Z motivů vládních k osnově této podaných, jakož i z příslušných komisielních zpráv a z parlamentárních řečí, pronesených zejména k §§ 13.—16. předlohy konečně přijaté jde na jevo, že se mělo všeobecně za to, že starých zákonův amortisačních není, a právě proto měla tehdejší vláda a majorita liberální za to, že nové amortisační předpisy vydány býti mají ohledně nabývání movitých i nemovitých statků se strany společenstev klášterních, které ale neschválením předlohy nepřišly k platnosti.[195])

[194]) Motivy u Gautsche l. c., str. 82, 83 k § 30. a str. 84 k § 31.

[195]) Srov. stenografické protokoly o jednáních sněmovny poslanecké a to 55.—57. schůzi sesse osmé (1874), jakož i čísla 41, 140 a 185 příloh příslušných; pak protokoly o 41. a 42. schůzi sněmovny panské v téže sessi (1876)

Vládní motivy k § 31. zák. ze dne 7. května 1874 č. 50 ř. z. poukazují sice již ku zmíněné předloze o společenstvech klášterních, třeba předpokládajíce, že osnova tato i její § 19. a 20., obsahující prvotně předpisy amortisační, bude přijata; ale nestalo se tak, i musíme posuzovati otázku vzhledem k poměrům daným.

Z vývodů právě uvedených jde na jevo, že není zákonův amortisačních v Rakousku dle nynějšího platného práva; vývoj zákonů těchto zůstal v Rakousku státi při ustanoveních konkordátních, lépe řečeno při nastalém zrušení všech amortisačních předpisů konkordátem, na čemž pozdějšími zákony ničehož měněno nebylo, i platí tudíž obecné zásady občanského práva co do nabývání jmění se strany církve katolické, pokud tomu církevní předpisy samy nevadí.[196])

---

s přílohami č. 88, 231 a 239. Poslanecká sněmovna přistoupila ku znění předlohy pozměněné ve sněmovně panské ve schůzi dne 21. února 1876 (viz protokol o schůzi této). K tomu Archiv für kath. K. R., 35. svazek (1876) str. 350 nsl.

[196]) Téhož názoru jsou i mnozí spisovatelé, kteří třebas jen mimochodem o otázce této se zmínili, mnohdy bez udání důvodů zvláštních; na př. Stubenrauch, Commentar (5. vyd.) I., str. 441; Rittner, Církevní právo katolické II., 174; Singer, l. c. str. 55, 161. Kahl, l. c. str. 225, jen že nebéře ohled k zákonu z r. 1874, nýbrž neprávem pouze k diplomatické výpovědi konkordátu ze dne 30. července 1870; Baernreither, l. c. 38. Randa, Právo vlastnické (1889) § 2. a Eigenthumsrecht I., str. 28 a 26, pozn. 4. atd. Zvláště jest nám zmíniti se o názoru Pražákově vysloveném v Právníku (1880) str. 515 a 516. Dle toho zákony amortisační se známými výjimkami obživly následkem zrušení konkordátu, na kolik obmezovaly nabývání nemovitostí se strany církve, vzhledem k přípustnosti tohoto obmezení, vysloveného ve shora citovaném článku státního základního zákona (čl. 6., odst. 2. zákona ze dne 21. prosince 1867 č. 142 ř. z.); však zákony amortisační neobživly, pokud se týká (lukrativního) nabývání statků movitých, ježto čl. 6, 1. odst. cit. z. tomu by vadil. Avšak proti tomuto názoru a jeho odůvodnění lze namítati na základě zásad vytknutých v textu: Tvrzení, že by starší zákony amortisační nebyly zrušeny výslovným ustanovením konkordátu, nýbrž pouze dispositivními jeho ustanoveními, odporuje čl. 35 konkordátu, který, jak jsme již shora vytkli, zrušil veškerá zákonní nařízení odporující konkordátu. Toto ustanovení § 35., třebas znělo všeobecně, jest dostatečné a třeba není, aby specielně ona ustanovení citována byla, která další platnosti pozbyti měla. Důvody, že by neobživnutím zákonův amortisačních katolická církev nebyla na roveň postavena konfesím jiným co do práva majetkového, a že beztoho zákon z r. 1874 státním orgánům vzhledem k církvi katolické dopřává dále sahající práva, než poskytovaly zákony amortisační, důvody tyto jsou zajisté vážné de lege ferenda, ale přece jen nerozhodné de lege lata.

K jedné věci sluší však ještě poukázati, která by na oko svědčiti mohla názoru opačnému.

§ 38. zákona ze dne 7. května 1874 č. 50 vytýká totiž, že státní správa kultu oprávněna jest, aby bděla nad zachováním jmění kmenového kostelův a církevních ústavův, aby se přesvědčila kdykoliv o stavu jmění toho, a aby mohla vše nařídíti za účelem tím, by nastalé ztráty v jmění tomto opět byly nahrazeny.

Následující §§ pak, které upravují majetkové právo církevní, vyhrazují správě státní práva administrační, která co do výsledku praktického někdy ovšem dále sahají, než dřívější zákony amortisační.

Ale zde dobře musíme různiti práva správní, která státu a jeho orgánům příslušejí a způsobilost církevních ústavů, by jmění volně nabývaly a držely.[197])

Vždyť cit. § 38. výslovně sám v 2. odst. stanoví,[198]) že vlastnictví a jiné soukromoprávní poměry při jmění kostelním a beneficiálním řídí se dle ustanovení všeobecného občanského práva, a že v případech sporných rozhodnutí přísluší soudům.

Byť i měly státní orgány v některých korunních zemích rakouských (zejména v Čechách) dle zásad udaných ve vládních motivech k § 38. zák. z r. 1874 dále sahající práva správní, která datují se z dob dřívějších, jsou to přece jen práva administrační, která nemají nic společného se způsobilostí církevních ústavů k nabývání jmění, tudíž nic společného se zákony amortisačními.

Podobně se to má s předpisem[199]) § 84. zákona o řízení nesporném ze dne 9. srpna 1854 č. 208 ř. z., který velí, aby dědictví a větší odkazy, připadající ze zákona nebo z poslední vůle kostelu nebo nadání na skutky milosrdné, udány byly se strany soudů místodržitelství, jakož aby i tam koncem každého půlletí seznam všech menších odkazů druhu zmíněného zaslán byl, kteréžto předpisy opětně ministerialním nařízením ze dne 20. srpna 1870 č. 9899 znova připamatovány byly. Neboť předpisy těmito označuje se pouze dozor státu nad jměním církevním, což se stává hlavně z důvodů fiskálně politických a z důvodů formálních, nikoliv ale z důvodu toho, že by snad

---

[197]) Schulte, Die Erwerbs- u. Besitzfähigkeit der deutschen katholischen Bisthümer und Bischöfe etc. (1860), str. 6, 69 nsl., 82.

[198]) Motivy vládní k § 38. u Gautsche str. 91 nsl.; srov. též §§ 44. a 49. a oběžník ministra kultu ze dne 25. ledna 1856 shora udaný v pozn. 179.

[199]) Schulte, Juristische Persönlichkeit, str. 86.

právo k nabývání závislé bylo na předchozím schválení státním. Ohlášením zmíněným docíleno býti má toho, aby se zjistilo, že účel nadání jest dovolený (cf. § 26. obč. z.), že skutečně účelu toho dle úmyslu zůstavitelova dosaženo bude, že nadační listina dle předpisu bude sepsána a že též veškerým předpisům poplatkovým bude učiněno zadost.[200])

Dosud jsme dokazovali, že rakouské zákony amortisační v Rakousku více neplatí; nyní jest nám vytknouti, že některé z dřívějších zákonův oněch ještě nyní platí ovšem mimo Rakousko nynějšího útvaru.

Zákony řečené totiž dosud žijí[201]) v oněch teritoriích, která kdysi příslušela k Rakousku, ale opětně byla odloučena před uzavřením konkordátu rakouského, ježto vlády cizí nadále je ponechaly v platnosti. Teritoria ona jsou: 1. bývalé markrabství burgavské[202]) v nynějším bavorském Švábsku, ve kterém dosud platí veškeré rak. zákony amortisační, vydané až do r. 1805, kdy Burgau postoupen byl Bavorům Prešpurským mírem ze dne 26. prosince 1805.

2. Panství Ronsberg, Stein a Schönau v nynějším bavorském Švábsku, kde platí rak. zákony amortisační, vydané do r. 1803, kdy připadla k Bavorsku na základě hlavního snesení říšské deputace ze dne 25. února 1803.[203])

3. Dřívější obvody salcpurské Waging, Laufen, Teisendorf, Tittmoning a území dřívějšího proboštství berchtesgadského, kteréžto teritoria od r. 1805—1810 příslušela k Rakousku, ale připadla Bavorsku na základě smlouvy učiněné s Francií dne 28. února 1810, kam až nyní příslušejí.[204]) Ale pro Salcpursko a Berchtesgaden, pokud se nacházely pod panstvím rakouským, zavedeny byly rak. amortisační zákony shora již citovaným patentem císaře Františka I. ze dne 27. února 1808 se současným osvobozením Voršulinek od závaznosti zákonů těchto,[205]) kteréžto osvobození odpovídá výsadě udělené Voršulinkám v Landshutu již Karlem Theodorem resolucí ze dne 15. listopadu 1780.[206]) — —

Chýlíme se ku konci.

---

[200]) Tamtéž str. 86, 87.
[201]) Kahl, l. c. § 29., str. 226; 217.
[202]) Kahl, l. c. str. 298, pozn. 16; str. 232, 234.
[203]) Tamtéž str. 298, pozn. 16 a § 27., str. 218, 219.
[204]) Tamtéž str. 298, pozn. 14 a 16; § 32., str. 237 nsl.
[205]) Srov. pozn. 153; pak Kahl, l. c. § 32., str. 237—240.
[206]) Kahl, l. c. str. 212, pozn. 3 a str. 240.

Stopovali jsme vývoj rakouského zákonodárství amortisačního v hlavních rysech od dob nejstarších do našich dnů. Vývoji tomuto konec učiněn byl známým konkordátem rakouským z r. 1855; zákony amortisační v Rakousku dosud neobživly, ačkoli státním základním zákonem z r. 1867 č. 142 ř. z. možnost budoucích zákonův oněch výslovně stanovena byla aspoň co do nabývání nemovitostí. Chceme nyní závěrkem vytknouti v stručném přehledu nejhlavnější zásady bývalého zákonodárství amortisačního v zemích rak. vůbec.[207])

Obmezování amortisační vztahovalo se k nabývání jmění jak movitého tak i nemovitého se strany rukou zvaných mrtvými, tedy církevních osob právnických jako řádů, klášterů, kostelů, korporací, i vůbec jmění církevního.

Co do nabývání nemovitostí zapovězeny byly již záhy bez konsensu zeměpanského všechny způsoby jeho, onerosní i lukrativní, nehledíc k ceně nemovitostí těchto; zápověď, která v 18. století rozšířena byla i na nájem a pacht nemovitostí, přesahující dobu tří let a v německých zemích rak. též na propachtování ungeltu a podobných důchodů; zrušeno bylo též právo výměnné a odkupné, vyplývající z důvodu kteréhokoli vyjma úmluvy; dřívější závazek, by totiž při nabývání nových nemovitostí zcizeny byly nemovitosti v stejné ceně, byl později zrušen.

Obmezování ve volném nabývání jmění movitého sahá v Rakousku do 14. stol.; zákazy tyto opakovány pak ve stol. 16. a 18.

Dle zákonů těchto zapovězeny byly bez konsensu zeměpanského veškeré způsoby lukrativného nabývání inter vivos et mortis causa, důsledně ale byla povolena koupě podílův horních a kukusů. Výjimka učiněna pouze co do almužen poskytnutých klášterům žebravým, pak co do sbírání milodarů se strany řádů k tomu oprávněných, naposled pouze se strany Milosrdných bratří a Alžbětinek; dále vyňaty byly ze zákazův amortisačních odkazy na mše svaté, výroční dni a náboženské úkony vůbec, ovšem v mezích shora naznačených.

Konečně dovolena byla věna, která přinášeli kandidáti stavu řeholního svému klášteru až do ceny 1500 zl., jakož i dovolen byl doživotní roční důchod pro řeholníky do obnosu 200 zl., pokud kandidát v klášteře se nacházel. Obnosy zde vyznačené byly zvýšeny do 3000 zl. a 300 zl. při kandidátech oněch řádů, které se věnovaly ošetřování

---

[207]) Dolliner, l. c.; Helfert, l. c. § 121.; Kahl, l. c. § 45., str. 295—314; Pražákovy články cit.

nemocných neb vyučování. Seznali jsme též celou řadu výjimek ze zákonův amortisačních, poskytnutých od případu k případu jednotlivým duchovním korporacím, ačkoliv od zásady, že zákony amortisační nadále platiti měly, upuštěno nebylo až v r. 1855.

Co se týká právních následků, byly-li přestoupeny zákony amortisační, stanovena byla pravidelně a sice již ve XIV. stol. neplatnost všech jednání předsevzatých jakkoli proti intencím zákonním; nad to osoby při jednáních těchto súčastněné potrestány býti měly hlavně též peněžitými pokutami, z nichž třetina mnohdy připadnouti měla denunciantům nastalých jednání protizákonních.

Co se konečně důvodů tkne, z kterých vydávány byly zákony amortisační v zemích rakouských, bylo k nim poukázáno vždy na místech příslušných; zde v tomto resumé opakován budiž důvod nejhlavnější,[208]) který v mnohých zákonech byl výslovně naznačen, neb z ustanovení samého patrný jest a který zákonodárství amortisačnímu v Rakousku vtiskl hlavní ráz: Hromadění statků v rukou mrtvých sesilovalo totiž napořád hospodářské postavení církve, tudíž i stavu duchovního, i seslabovalo tím majetkový základ stavův ostatních. Ale při zřízení stavovském moc jednotlivých stavů měla býti pokud možno rovna, by vzrůstáním stavu jednoho nebyla seslabena moc stavův ostatních, a by převahou stavu jednoho seslabena nebyla též moc zeměpanská, která čím dále tím více chtěla růsti a se šířiti; v hospodářské rovnováze stavů měla býti též záruka, že bez velkých překážek dávky veřejné budou odváděny. Seslabení jednoho stavu znamenalo mnohdy seslabení zemských příjmů; neboť opatření a rozdělení kontribucí příslušelo stavům, kteří přirozeně hleděli k tomu, by hospodářsky byli stejně silnými.

Odtud snaha, by zamezováno bylo přespříliš veliké bohatství v církevních rukou mrtvých, které beztoho nejen církevním právem obmezeny byly ve volném zcizování svého majetku, nýbrž i zeměpanskými zákony samými. Poměry stavovské samy tudíž pobízely k vydávání zákonův amortisačních. Když pak stavovské zřízení oslabeno bylo a moc zeměpanská stávala se stále absolutnější, nalezena legitimace k vydávání zákonů světských o uspořádání majetkových poměrů církevních v šířící se známé theorii o iura circa sacra, tak zejména za Marie Terezie a Josefa II.

---

[208]) Srov. k tomu hlavně Baernreither, l. c. str. 22, 23, 26, 27, 29.

Amortisačním zákonům u nás svědčily pak dále jakož i jinde ještě známé hospodářské zásady physiokratické, šířící se se zásadami přirozeného práva.[209])

Rakouské zákony amortisační byly tudíž hlavně vyvolávány poměry veřejnoprávními, ovšem že následky jich jevily se nejvíce v oboru práva majetkového, ježto obmezovaly volnost církve u nabývání jmění.

---

[209]) O systému physiokratickém srov. Scheel, Die politische Oekonomie als Wissenschaft v Schönbergově Handbuch der politischen Oekonomie (3. vyd.) 1. svazek, str. 84 nsl.

PŘEHLED.

Strana

Úvod 3

I. Vývoj zákonodárství amortisačního vůbec 4

II. Vývoj zákonodárství amortisačního v zemích českých až do r. 1771 8

III. Vývoj zákonodárství amortisačního v německých zemích rakouských až do r. 1771 31

IV. Vývoj zákonodárství amortisačního od r. 1771 až po naše dny v zemích rakouských vůbec 39